

Gastenhof

onderdeel van Koraal Groep

Hoe BrainBlocks een bijdrage kan leveren aan conflicthantering

SAMENVATTING

Profileringsproject
Fontys Hogeschool Pedagogiek
Sittard & Tilburg

Opdrachtgever

Gastenhof:
Jan-Paul van Atteveld
Fontys Hogeschool:
Christa Nieuwboer

Docentbegeleiding

Fontys Hogeschool pedagogiek
Christa Nieuwboer

Auteur

Anouk Elbers
2172504

Sittard & Tilburg
juni 2015

Profileringproject

Voorwoord

Voor jullie ligt mijn profileringproject betreffende BrainBlocks, en hoe deze bijdraagt bij conflicthantering.

Het afgelopen jaar is er onderzoek gedaan naar jongeren met een licht verstandelijke beperking zonder autisme en of Brainblocks een methode bedoeld voor mensen met autisme, mogelijk een bijdrage kan leveren in de behandeling.

Om antwoord te kunnen geven heb ik me eerst verdiept in de jongeren met een licht verstandelijke beperking. Wat is kenmerkend voor deze doelgroep en voornamelijk hun cognitieve- en sociale vaardigheden en reflectie en communicatievaardigheden. Door een stagnatie in deze ontwikkelingen komen zij vaak in onnodige conflicten.

Vervolgens heb ik me verdiept in de methode BrainBlocks. Wat houdt deze methode in en hoe wordt deze in de praktijk vorm gegeven. Aan de hand van deze resultaten zijn conclusies getrokken.

In het praktijkonderzoek heb ik me voornamelijk gericht op het aantal conflicten en wat de oorzaken hiervan waren. Vervolgens heeft er een interventie plaats gevonden gericht op de ontwikkeling van het zelfbeeld bij jongeren met een LVB met als doel te onderzoeken of een ontwikkeling hierin, bijdraagt aan het reduceren van conflicten.

De eindresultaten van het literatuur- en praktijkonderzoek zijn naast elkaar gelegd om zo te komen tot een eindconclusie die antwoord geeft of de onderzoeksvraag en doelstelling.

Vervolgens zijn er drie aanbevelingen geschreven.

Bij het maken van dit profileringproject heb ik veel hulp en begeleiding gehad van mijn PP docent. Haar wil ik dan ook erg bedanken voor de ondersteuning die ze me gegeven heeft gedurende het project. Daarnaast wil ik ook mijn begeleidster op stage bedanken voor de ondersteuning die geboden is.

Veel leesplezier.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 – Inleiding	Blz. 4-7
1.1. Context	
1.2. Pedagogische kwestie	
1.3. BrainBlocks	
1.4. Doelstelling	
1.5. Onderzoeksvraag	
1.6. Deelvragen	
1.7. Onderzoeksmethode	
Hoofdstuk 2 – Literatuuronderzoek	Blz. 8-24
2.1. Licht verstandelijke beperking	
2.2. BrainBlocks	
2.3. LVB en conflicten	
Hoofdstuk 3 – Praktijkonderzoek	Blz. 25-36
3.1. Inleiding praktijkonderzoek en onderzoeksdesign	
3.2. Respondenten	
3.3. Onderzoeksmethode	
3.4. Interventie	
3.5. Resultaten	
3.6. Conclusie	
3.7. Beperkingen onderzoek	
Hoofdstuk 4 – Conclusie en aanbevelingen	Blz. 37-39
4.1. BrainBlocks in het kort	
4.2. Conclusie	
4.3. Aanbevelingen	
Hoofdstuk 5 – Evaluatie	Blz. 40
Literatuurlijst	Blz. 41-42
Bijlage 1: Lekker-in-je-vel-schema	
Bijlage 2: Werkboek psycho-educatie	
Bijlage 3: Interview vragen Stephan van de Ven	
Bijlage 4: Observatie instrument	
Bijlage 5: Transcript interview Stephan van de Ven	
Bijlage 6: Uitkomsten observatie-onderzoek 1	
Bijlage 7: Uitkomsten observatie-onderzoek 2	

Hoofdstuk 1 - Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de aanleiding van dit onderzoek beschreven. Vervolgens zullen de pedagogische kwestie en de doelstellingen worden toegelicht. Het hoofdstuk wordt afgesloten met de doelstelling, hoofdvraag en de bijbehorende deelvragen die in dit onderzoek beantwoordt zullen worden.

1.1. Context

Voor mijn profileringproject zal ik onderzoek doen binnen de stichting Koraalgroep- Gastenhof. Gastenhof is een orthopedagogisch behandelinstituut voor jeugdigen met een licht verstandelijke beperking met daarnaast leer-, gedrags-, psychosociale- en/of psychiatrische problematiek. De jeugdigen zijn tussen de 4 en 21 jaar oud (Gastenhof, 2014).

Op locatie Venlo zijn 4 groepen waar 24uurs behandeling geboden wordt. Elke groep bestaat uit ongeveer 9 jeugdigen ieder met zijn/haar eigen hulpvraag. De jeugdigen op Gastenhof hebben voornamelijk hechtingsproblematiek en vertonen oppositioneel opstandig gedrag (ODD).

1.2. Pedagogische kwestie

De jeugdigen op Gastenhof hebben een lichte verstandelijke beperking (LVB) met daarbij vrijwel iedereen met een hechtingsproblematiek. Volgens Van Hoof en de Vries (2011) hebben jongeren met een LVB beperking een verhoogde kwetsbaarheid voor het ontwikkelen van problemen en stoornissen, versterkt door eisen die de steeds complexer wordende maatschappij stelt aan vaardigheden en zelfredzaamheid. Jongeren met dergelijke problematiek hebben moeite met het opbouwen van relaties met leeftijdsgenoten. Ze worden snel afgewezen. Deze doelgroep vindt het moeilijk om zich in te leven in anderen en hebben een slecht overzicht van hun leefwereld. Hierdoor reageren ze vaak inadequaat op situaties en ontstaan er vaak onnodige conflicten. Naast een beperking in de sociale vaardigheden zijn zij ook beperkt in hun oplossingsvaardigheden. Gevolgen hiervan zijn dat ze zichzelf snel overschatten, een negatief zelfbeeld hebben, ze overzien niet altijd de gevolgen en overzien vaak hun eigen aandeel niet in bepaalde situaties. Zelfreflectie is daarom erg moeilijk voor deze doelgroep (Van Hoof & De Vries, 2011).

Zelfreflectie zorgt ervoor dat je leert bewust te kijken naar je eigen handelen en waar je zelf verantwoordelijk bent. De mens legt kennelijk graag de verantwoordelijkheid voor bepaald gedrag bij de ander. Dit is terug te zien bij jeugdigen op Gastenhof. Wanneer bijvoorbeeld een ruzie plaatst vindt, wordt er vrijwel altijd naar de ander gewezen.

Zelfreflectie zorgt ervoor dat men bewust vragen gaat stellen om inzicht te krijgen in eigen handelen, eigen verantwoordelijkheden en vanaf dit punt om verder te kijken hoe het handelen in de toekomst bijgesteld kan worden. Zelfreflectie draagt bij aan bewustwording (Groen, 2011). Voor jeugdigen met een LVB is dit een struikelpunt en hebben in de ontwikkeling extra begeleiding nodig. Doordat ze beperkt zijn in hun zelfreflectie, is het voor hen moeilijk om te leren van bepaalde situaties en hoe ze het in de toekomst anders kunnen doen.

De bovenstaande kenmerken bij deze beperking en stoornis hebben tevens gevolgen voor de communicatie van de jeugdigen.

Als mens maak je altijd deel uit van de maatschappij. Het sociale aspect komt hier altijd bij kijken aangezien mensen deel uitmaken van sociale systemen. De sociale psychologie richt zich hierop. Begrippen zoals sociaal bewustzijn, sociale verbanden en sociale ongelijkheid komen ook sterk naar voren in de sociologie (Hoeksema, 2010). In dit onderzoek richt ik me op de doelgroep licht verstandelijk beperkte jongeren. Uit de theorie van de sociologie is gebleken dat deze jongeren vaak te maken krijgen met sociale ongelijkheid. Ze hebben een lagere intelligentie en hebben hierdoor minder kansen en mogelijkheden in de maatschappij. Ze zijn snel beperkt in het maken van eigen keuzes om hun eigen toekomst vorm te geven (Hoeksema, 2010).

Maar waarom is communicatie van belang? Naast de zelfreflectie vaardigheden wil ik in dit onderzoek ook de focus leggen op communicatievaardigheden. Communicatie is erg belangrijk en een manier om het sociaal bewustzijn te ontwikkelen; jezelf uit te drukken, een zelfbeeld te ontwikkelen en het gevoel te hebben ergens bij te horen. Op deze manier leren ze sociale verbanden te leggen. Door middel van

communicatie krijg men ook de waarden en normen aangeleerd. Wanneer we communiceren willen we een boodschap overbrengen op de ander. En dan ook op die manier dat de ander precies begrijpt wat je bedoelt. Een boodschap overbrengen doe je zowel verbaal als non-verbaal (Aronson, 2011).

Een voorbeeld uit de praktijk:

“Een jongere is uit het niets boos. Ze maakt lawaai, gooit met spullen en wordt verbaal agressief. Na een periode van uitrazen, geeft ze aan dat ze niet weet wat ze met zichzelf aan moet. Ze weet niet meer wie of wat ze is”.

Kort samengevat, zijn jeugdigen met een LVB beperkt in hun zelfreflectie- en communicatievaardigheden. Door deze beperking hebben zij moeite met het terugkijken op situaties en hun eigen aandeel hierin te benoemen. Door hun beperking in de communicatie hebben zij moeite met zich zelf uit te drukken, een zelfbeeld te ontwikkelen en het gevoel te hebben ergens bij te horen. Voor jeugdigen met een LVB is dit een struikelpunt en kan leiden tot frustraties en conflicten in sociale situaties. Er is een methode voor mensen met autisme die wellicht voor deze LVB doelgroep ook nuttig kan zijn.

1.3. Brainblocks

BrainBlocks is een hulpmiddel voor kinderen, jongeren en volwassenen met autisme (en voor mensen in hun naaste omgeving) om te kunnen praten over autisme en biedt inzicht in hun gedrag waardoor mensen met autisme zichzelf beter leren begrijpen. ‘Door middel van de methode BrainBlocks krijgen mensen met autisme handvatten om het eigen perspectief te verduidelijken en krijgen ander (zoals ouders, partners, broers/zussen en klasgenoten) inzicht in hun gedrag’ (Ven, 2013).

Bij deze methode hoort een BrainBlocks doos. In deze BrainBlocks doos zitten twee platen met hoofden afgebeeld. Het ene hoofd staat voor iemand met autisme en het ander hoofd voor iemand zonder autisme. Daarnaast bevat BrainBlocks uit beeldend materiaal bestaande uit o.a. blokjes, cilinders, bruggetjes, rondjes etc. Aan de hand van het visueel materiaal kunnen mensen met autisme communiceren en kunnen laten zien wat er in hun hoofd omgaat. Zij leggen dit neer op een afgebeeld brein. Door visueel neer te leggen wat er in hun hoofd omgaat, leren zij op een afstand naar hun eigen brein te kijken en ontwikkelen ze een stuk bewustwording. Op deze manier ontwikkelt zich het zelfbeeld en het reflectievermogen.

Naast het visueel materiaal heeft BrainBlocks ook nog een handleiding waarin verschillende aspecten van het autismespectrumstoornis besproken worden verdeeld onder twee hoofdthema's; informatieverwerkingsstoornis en contactstoornis. Onder deze hoofdthema's vallen deze aspecten. In de handleiding spreken ze hier over thema's. Voorbeelden van thema's zijn: Trage informatieverwerking, oog voor detail, volgorde van handelen, schakeltijd, bruggetjes, emoties etc. In het literatuuronderzoek zal hier dieper op ingegaan worden. Op deze manier kan de hulpverlener met behulp van het visueel materiaal psycho-educatie geven.

Met behulp van de afgebeelde hoofden en het visueel materiaal wordt inzichtelijk gemaakt hoe het brein van iemand met autisme of zonder autisme werkt en wat de gevolgen zijn van de informatieverwerkings- en contactstoornis.

BrainBlocks richt zich op de stoornis autisme. Het IQ speelt hierbij geen rol en wordt BrainBlocks toegepast bij zowel mensen met LVB als zonder LVB. BrainBlocks heeft als doel één beeld en één taal te creëren. Hiermee wordt bedoeld dat er één vorm van communicatie ontwikkelt wordt die gehanteerd wordt door behandelaren in de omgang met kinderen met autisme. Elke persoon met autisme geeft zijn eigen taal aan het visueel materiaal. Deze taal wordt gedurende de dag voortdurend gebruikt waardoor BrainBlocks ook een behandelmethode is en een manier voor autisten om zich uit te drukken aan de hand van het beeldend materiaal. Daarnaast ondersteunt BrainBlocks het bewustwording- en acceptatieproces van mensen met autisme. Dankzij BrainBlocks leren de mensen met autisme terug te kijken op hun eigen handelen (Ven, 2013).

BrainBlocks draait voornamelijk om communicatie, iets wat ook jeugdigen met LVB zonder autisme moeilijk vinden. Aan de hand van thema's (aansluitend op de behoefte van de desbetreffende cliënt)

wordt deze methode ingezet. Thema's zoals het maken van contact en het zien van details. Het nodigt uit tot interactie met behulp van blokjes (Ven, 2013).

Enkele werknemers binnen Gastenhof hebben zich verdiept in BrainBlocks. Door middel van een cursus zijn zij hierin gespecialiseerd en bevoegd om deze methode toe te passen. Op Gastenhof is het beeldend materiaal van BrainBlocks aanwezig.

BrainBlocks richt zich op de stoornis autisme. Kenmerkend voor deze stoornis is de beperking in de sociale interacties, beperking in de communicatie en herhalende stereotiepe patronen van gedrag, belangstelling en activiteiten (Van Hoof & De Vries, 2011).

In mijn onderzoek zal ik me niet zo zeer richten op autisme maar op jeugdigen met LVB zonder autisme. Ook deze doelgroep heeft een beperking in sociale interacties en in communicatie. Daarbij zijn ze beperkt in de ontwikkeling van zelfreflectie- en inzicht iets waar BrainBlocks een bijdrage aan kan leveren. Het belang van zelfreflectie is dat het bijdraagt aan de ontwikkeling van oplossingsvaardigheden waar licht verstandelijke beperkte jongeren moeite mee hebben. Zelfreflectie kan er aan bijdragen dat jongeren met een LVB zich minder snel zullen overschatten, een positief zelfbeeld ontwikkelen, gevolgen gaan overzien en hun eigen verantwoordelijkheden op zich kunnen nemen met als doel de zelfredzaamheid te vergroten (Hoof, 2011). Dit sluit goed aan bij de visie van Gastenhof. Gastenhof is een behandelinstituut dat zich er op richt om jongeren te helpen in de ontwikkeling met als doel hen actief te laten participeren in de samenleving. Gastenhof hecht veel waarde aan participeren en zelfverantwoordelijkheid is hierbij van belang (Gastenhof, 2014).

1.4. Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om vast te stellen of BrainBlocks geschikt is voor, of aangepast kan worden aan jeugdigen met een LVB zonder autisme, zodat deze jeugdigen zichzelf kunnen ontwikkelen in hun zelfreflectie en communicatievaardigheden, waardoor het aantal conflicten onderling en/of individueel afneemt.

1.5. Onderzoeksvraag

Hoe is de methode BrainBlocks, die ontworpen is voor autisme, aan te passen zodat deze geschikt is voor jongeren met een licht verstandelijke beperking zonder autisme en zij zich verder kunnen ontwikkelen in hun vermogen tot conflicthantering?

1.6. Deelvragen

1. Wat is typerend voor de reflectie- en communicatievaardigheden van licht verstandelijk beperkte jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 16 jaar en welke gevolgen heeft dit voor de communicatie in behandelgroepen?
2. In hoeverre past BrainBlocks, een methode om communicatie- en reflectievaardigheden te versterken, bij de doelgroep jongeren met een LVB zonder autisme?
3. Wat is de samenhang tussen zelfreflectie, communicatievaardigheden en conflicten?
4. Wat zijn de voornaamste oorzaken van conflicten in de behandelgroep Venlo?
5. Draagt een goed ontwikkeld zelfbeeld bij aan de ontwikkeling van reflectie- en communicatievaardigheden waardoor het aantal conflicten gereduceerd wordt?

1.7. Onderzoeksmethode

Om antwoord te krijgen op de hoofd- en deelvragen zal er een kwalitatief onderzoek gedaan worden. In een kwalitatief onderzoek staat de beleving van de onderzochte centraal. Methodes die toegepast worden om antwoord te krijgen op de hoofd- en deelvragen zijn: observaties, literatuuronderzoek, interview afnemen en psycho-educatie bij de jongeren (Verhoeven, 2011). Op basis van de kennis die opgedaan wordt uit het literatuuronderzoek en de praktijk, zal er een overzicht ontstaan met daarin aanbevelingen of BrainBlocks toegepast kan worden op jongeren met een licht verstandelijke beperking zonder autisme en mogelijk welke aanpassingen gedaan zouden moeten worden. Daarnaast ontstaat er een conclusie of een ontwikkeling in de reflectie- en communicatievaardigheden een bijdrage leveren bij de ontwikkeling van conflicthantering.

Om antwoord te krijgen op de deelvragen 1, 2 en 3, ga ik me verdiepen in de literatuur. Door middel van literatuuronderzoek wil ik een duidelijk beeld krijgen van LVB en de bijhorende kenmerken. Termen waarop ik ga zoeken zijn: licht verstandelijk beperking, communicatievaardigheden en zelfreflectie. Ik zal gebruik maken van de bron NJI, Trimbos Instituut en ik zal gebruik maken van verschillende boeken zoals Hoof, van L., Vries, de M., (2011), *Als opvoeden niet vanzelf gaat, orthopedagogiek in de praktijk*, Uitgeverij: ThiemeMeulenhoff en Feldman S. 2010, *Ontwikkelingspsychologie 4^e editie*, Pearson.

Daarnaast zal ik me verdiepen in de methode BrainBlocks. Ik zal alle aspecten die deze methode behandeld uitdiepen. Om te weten uit welke aspecten BrainBlocks bestaat, zal ik de handleiding van de methode BrainBlocks als literatuurbron gebruiken. Daarnaast zal ik in mijn praktijkonderzoek de ontwikkelaar van BrainBlocks interviewen en hem enkele vragen stellen over deze methode gericht op de reflectie, communicatievaardigheden, conflicthantering en LVB. Bijvoorbeeld: Hoe er gedacht wordt over een beperking in de zelfreflectie en hoe BrainBlocks hiermee omgaat?

Aan het einde van het literatuuronderzoek zal ik een voorlopige conclusie schrijven waarin een samenhang tussen zelfreflectie, communicatievaardigheden en conflicten beschreven wordt. Daarnaast zullen de uitkomsten uit het literatuuronderzoek betreft overeenkomsten LVB en Brainblocks, weergegeven worden in een tabel. Hierin wordt zichtbaar wat de overeenkomsten zijn tussen LVB zonder autisme en de behandelde aspecten van de methode BrainBlocks. Tevens wordt dan ook zichtbaar welke aspecten van LVB (mogelijk) ontbreken bij de methode BrainBlocks wil deze toegepast worden op jongeren met een LVB.

Om antwoord te krijgen op de praktische deelvragen ga ik de jongeren op locatie Venlo observeren in hun vrijetijdsbesteding om zo een beeld te krijgen wat de oorzaken zijn van conflicten. Met conflicten bedoel ik conflicten onderling maar ook individuele conflicten. De jongeren op locatie Venlo zijn in de leeftijd van 11 t/m 16 jaar. Alle jongeren op deze groep hebben een licht verstandelijke beperking. Bijkomende problematiek op deze groep zijn: hechtingsstoornis, traumatisch verleden en mogelijk ODD.

Voorafgaande van de observaties zal ik aan de hand van gevonden literatuur over conflicthantering, categorieën maken van oorzaken voor conflicten. Zowel intrinsieke als extrinsieke factoren. Hierbij zal ik ook gebruik maken van de gevonden literatuur over jongeren met een LVB. Elk conflict dat zich voordoet zal ik beschrijven met tijd en datum en onder de juiste categorie categoriseren. Zo wordt het tijdsbestek duidelijk. Ik ga observeren totdat ik minimaal 10 conflicten heb gecategoriseerd. Wanneer dit aantal snel bereikt zal worden, zal ik maximaal 2 weken door blijven observeren van conflicten.

Aan de hand van de observaties zal ik in overleg met collega's, vier jeugdigen kiezen waarmee ik 3 weken aan de slag ga. Deze jeugdigen worden gekozen aan de hand van hun aantal conflicten. Tevens wordt gekeken of deze jeugdigen ook leerbaar zijn op korte termijn.

Deze jeugdigen krijgen een stukje psycho-educatie gericht op de oorzaak van hun meest voorkomende oorzaak bij conflicten. Met behulp van literatuuronderzoek naar conflicthantering en met behulp van collega's van Gastenhof, zal ik vragen opstellen die ik aan jeugdigen individueel kan stellen betreft conflicten en boosheid. Ik zal hierbij gebruik maken van het 'Lekker in je vel' schema wat gehanteerd wordt op de groep. Het doel hiervan is om te ontdekken hoe zij zelf denken over boosheid, de oorzaak van hun boosheid en wat ze kunnen doen om hier mee om te gaan.

Aan de hand van dit interview met de jongeren en het literatuuronderzoek over conflicthantering, ga ik 3 strategieën beschrijven die gehanteerd kunnen worden ter preventie van een conflict. Deze strategieën kunnen ingezet worden om mogelijk een conflict te voorkomen doordat de desbetreffende jongere eerst nadenkt voor hij handelt. De twee weken die daarop volgen zullen deze strategieën door mijn collega's en mij toegepast worden om te kijken of het stukje psycho-educatie en strategieën een bijdrage leveren bij het reduceren van conflicten.

Door dit te onderzoeken wordt duidelijk of BrainBlocks, een methode die de reflectie- en communicatievaardigheden en een goed ontwikkelt zelfbeeld versterkt, een toevoeging kan zijn in de behandeling op de groepen locatie Venlo.

Aan de hand van deze uitkomsten zal er een conclusie geschreven worden met een overzicht en mogelijke aanpassingen die antwoord geven op de hoofdvraag.

Hoofdstuk 2 - Literatuuronderzoek

In dit hoofdstuk wordt het literatuuronderzoek beschreven. Dit sociaalwetenschappelijk onderzoek wordt gebruikt om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Aan de hand van verschillende theoretische perspectieven zal er een voorlopige conclusie ontstaan die tevens de aanleiding vormt voor praktijkonderzoek.

2.1. Licht verstandelijke beperking

In dit subhoofdstuk wordt er antwoord gegeven op de vraag:

Wat is typerend voor de reflectie- en communicatievaardigheden van licht verstandelijk beperkte jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 16 jaar en welke gevolgen heeft dit voor de communicatie in behandelgroepen?

Bij de volgende kenmerken in de DSM-5 spreekt men van een licht verstandelijke beperking:

- Deficiënties in de intellectuele functies zoals redeneren, probleem oplossen, plannen, abstract denken, oordelen, schools leren en leren door ervaringen, hetgeen bevestigd moet worden door zowel een klinische beoordeling als een geïndividualiseerde, gestandaardiseerde intelligentietest.
- Deficiënties in het adaptieve functioneren die ertoe leiden dat de betrokkene niet kan voldoen aan de ontwikkelings- en sociale verantwoordelijkheid. Zonder blijvende ondersteuning beperken de deficiënties in het aanpassingsvermogen het functioneren in een of meer aspecten van het dagelijkse leven zoals communicatie, deelname aan het sociale leven, schools of beroepsmatig functioneren en persoonlijke onafhankelijkheid thuis of in de directe sociale omgeving.
- De deficiënties in de verstandelijke functies en het aanpassingsvermogen beginnen gedurende de ontwikkelingsperiode (American Psychiatric association, 2014).

Daarnaast wordt er onderscheid gemaakt in ernst van de verstandelijke beperking; licht, matig en ernstig.

Er wordt gesproken over een licht verstandelijke beperking wanneer op conceptueel domein vanaf schooltijd sprake is van problemen met lezen, schrijven, rekenen, klokkijken of geldbeheer, waarbij ze ondersteuning nodig hebben om aan de leeftijdgerelateerde verwachtingen te voldoen.

Betreffende het sociale domein zijn jongeren met een licht verstandelijke beperking vergeleken met leeftijdsgenoten onvolwassen in sociale interacties. Zo zijn ze beperkt in het herkennen van sociale signalen van leeftijdsgenoten, communicatie en taalgebruik. Daarnaast is er sprake van problemen met het reguleren van emoties, het gedrag passende bij de leeftijd, problemen bij inzicht van risico's in sociale situaties, beperking in het oordeelsvermogen en een verhoogd risico dat ze gemanipuleerd worden.

Betreffende het praktisch domein functioneert de betrokkene mogelijk op een voor de leeftijd passende wijze wat betreft persoonlijke verzorging. Zij hebben echter meer ondersteuning nodig bij complexe dagelijkse taken zoals vervoer, boodschappen doen en het organiseren van vrijetijdsactiviteiten (American Psychiatric Association, 2014).

Dat iemand een LVB heeft, is aan de buitenkant niet te zien. Mensen met een LVB worden daarom snel overschat. Het is daarom van belang om te weten dat een LVB invloed heeft op verschillende vaardigheden (Van Hoof & De Vries, 2011). In dit hoofdstuk wordt eerst dieper ingegaan op de cognitieve vaardigheden van een LVB'er omdat de sociale vaardigheden afhankelijk zijn van het cognitieve vermogen. Vervolgens wordt er dieper ingegaan op de zelfreflectie- en communicatievaardigheden. Onder elke vaardigheid zullen enkele andere aspecten aan bod komen die passend zijn bij deze vaardigheid en die kenmerkend is voor een jongere met een LVB.

2.1.1. Cognitieve vaardigheden

Cognitieve vaardigheden zijn essentiële vaardigheden in het leven. Wanneer deze cognitieve vaardigheden goed ontwikkeld zijn, is men in staat om informatie en kennis op te nemen en te verwerken. Het geheugen is hierbij nodig, maar ook taal, oriëntatie, het vermogen om problemen op te

lossen en het vermogen om dingen voor je te zien. Door het denkproces kan men anticiperen, plannen maken, voorstellen hoe iets moet en zinvol handelen in nieuwe situaties. Cognitieve vaardigheden gebruik je voortdurend in het leven (Gezondheidsnet, 2014).

Het werkgeheugen speelt bij de ontwikkeling van cognitieve vaardigheden een belangrijke rol. Dit werkgeheugen slaat informatie op en zorgt ervoor dat deze informatie verwerkt wordt.

Bij jongeren met een LVB, is dit werkgeheugen beperkt ontwikkeld waardoor zij het o.a. moeilijk vinden om dingen te organiseren, te plannen, zich ergens op te focussen en om impulsen onder controle te houden (Beer, 2012).

Zij hebben een verminderde capaciteit van het korte-termijngeheugen en verwerken informatie traag (Stoeten, 2011). Dit betekent bijvoorbeeld wanneer zich een situatie voordoet, de herinneringen wel ergens opgeslagen zit, maar niet makkelijk teruggehaald kunnen worden. Zij onthouden minder van wat hen geleerd wordt. Het is daarom ook lastig voor iemand met een LVB om datgene wat ze geleerd hebben, te integreren in andere situaties. In elke situatie moet de geleerde vaardigheid daarom elke keer opnieuw aangeleerd worden (Beer, 2012). Ook zijn zij beperkt in het scheiden van hoofd- en bijzaken waardoor zij het moeilijk vinden om belangrijke informatie uit een situatie te halen.

Daarnaast is ook de ontwikkeling van oorzaak- en gevolg denken beperkt ontwikkeld (Verhave, 2013). Vaak wordt bij jongeren met een LVB gezien dat ze minder actief dekkend zijn en minder actief op zoek gaan naar informatie. Zij zijn minder onderzoekend en zullen daarom minder snel leren door te doen/ervaren (Beer, 2012).

Maar naast de achterstand in informatieverwerking, zie je ook dat het taalgebruik en taalbegrip door het beperkt werkgeheugen, onderontwikkeld is. Hierdoor begrijpen jongeren met een LVB minder goed wat er gezegd wordt, hebben ze meer tijd nodig om de informatie te verwerken en wordt lezen moeilijker (Zoon, 2012). Taal kan inhoudelijk abstract zijn. Jongeren met een LVB zijn beperkt in het abstractievermogen. Taal kan daarom als communicatievorm te moeilijk zijn. Iemand met een LVB kan vaak een gedachtegang onvoldoende vasthouden, waardoor ze dan belemmerd worden om zich verbaal goed uit te kunnen drukken.

Doordat iemand taal minder tot zijn beschikking heeft, betekent dat ook dat het moeilijk is om zich verbaal uit te drukken in emoties en kunnen deze minder beheersen (Beer, 2012).

2.1.2. Sociale vaardigheden

Iemand met een LVB heeft in vergelijking met de beperking in hun cognitieve ontwikkeling, een grotere achterstand in hun sociaal-emotionele ontwikkeling.

De oorzaak van de achterstand in sociaal-emotionele vaardigheden, zit voornamelijk doordat ze een cognitieve achterstand hebben. Jongeren met een LVB hebben over het algemeen een slecht overzicht van hun leefwereld en kunnen zich moeilijk inleven in anderen. Hierdoor kunnen ze inadequaat reageren op bepaalde situaties (Zoon, 2012).

Een belangrijk concept binnen de sociale- en persoonlijkheidsontwikkeling is de Theory of Mind (TOM). Een ontwikkeling die een kind in de babytijd moet doormaken om sociaal vaardig te zijn. Ze ontwikkelen het vermogen om zich te kunnen verplaatsen in anderen. Zo leren ze al op vroege leeftijd empathie te tonen. Daarnaast wordt in de babytijd het voorstellingsvermogen ontwikkeld. Het doen alsof en iemand voor de gek houden. Door de TOM ontwikkelt een kind het besef dat ze hun eigen belevingswereld los moeten maken om zich in te kunnen leven in een ander (Feldman, 2010). Bij jongeren met een LVB is deze Theory of Mind onvoldoende ontwikkeld. Factoren die belangrijk zijn bij de ontwikkeling van de TOM is o.a. de cognitieve ontwikkeling. LVB jongeren hebben hierin een beperking wat mogelijk een verklaring geeft in de stagnatie van de TOM ontwikkeling. Dit is tevens terug te zien bij jongeren met autisme. Bij deze jeugdigen is de TOM niet ontwikkeld (Feldman, 2010). Een achterstand in het inlevingsvermogen heeft gevolgen voor de ontwikkeling van sociale relaties (Zoon, 2012).

Eerder is genoemd dat jongeren met een LVB beperkt zijn in hun informatieverwerking. Deze beperking is tevens terug te zien in het sociale aspect. Als men in een sociale situatie terechtkomt, worden er verschillende stappen doorlopen, voordat bepaald gedrag getoond wordt. Er wordt eerst waargenomen, dan wordt de situatie geïnterpreteerd, worden er doelen gesteld, worden antwoorden overwogen en vervolgens wordt er gekozen op welke manier gereageerd zal worden en laat men het gedrag zien wat daarbij past (Beer, 2012). Doordat jongeren met een LVB een afwijking hebben in

sociale informatieverwerking, betekent dit in de praktijk dat jongeren met een LVB eerder vijandiger of juist passiever reageren op sociale situaties. Jongeren met een LVB lijken een voorkeur te hebben om vijandiger of passiever te reageren in plaats van assertieve oplossingen. De oorzaak ligt in hun beperkt sociaal inzicht, beperkt probleemoplossend vermogen en beperking in emotieherkenning. Ze leggen voornamelijk de schuld buiten zichzelf en kunnen hun eigen aandeel niet zien in een situatie (Verhave, 2013).

Gevolgen van deze sociale beperking die vaak voorkomen bij jongeren met een LVB is dat ze minder geaccepteerd worden door de sociale omgeving en daarom meer te maken krijgen met afwijzingen. Het is vrijwel niet te zien aan een jongere dat ze een licht verstandelijke beperking hebben. Ze worden daarom vaak overschat en wordt er veel van ze verwacht wat ze zelf niet kunnen waar maken. Dit leidt vaak tot faalervaringen. Deze negatieve ervaringen door hun beperking, zorgt voor een negatief zelfbeeld en weinig zelfvertrouwen. Jongeren met een LVB zonderen zich daarom verder of en doen minder sociale ervaringen op (Verhave, 2013).

Emoties

Al eerder werd duidelijk dat jongeren met een LVB op zowel cognitief als sociaal-emotioneel gebied, een beperking hebben. Door deze beperking hebben zij moeite met het verbaal uitdrukken van emoties/gevoelens. Hierdoor uiten LVB jongeren emoties vaak op een primaire manier en kunnen ze emoties minder goed beheersen (Zoon, 2012).

De basale emoties zoals liefde, verdriet en haat, zijn goed ontwikkeld. Echter door de beperking in hun cognitieve vaardigheden is het voor jongeren met een LVB moeilijk om deze emoties te benoemen of om adequaat op emoties te reageren. Secundaire emoties zoals empathie, geweten en seksualiteit blijven ook in de ontwikkeling achter en zijn minder goed ontwikkeld. Ze kunnen zich moeilijk inleven in anderen waardoor het voor deze jongeren moeilijk wordt zich voor te stellen hoe een ander zich voelt. Dit heeft als gevolg onwenselijke reacties of gedragingen. Doordat het geweten minder goed is ontwikkeld, weten jongeren met een LVB vaak niet wat goed of fout is. Daarnaast hebben ze een achterstand in de ontwikkeling betreft zelfsturing. Doordat jongeren met een LVB het lastig vinden om impulsen te controleren, in combinatie met de overige achterstanden, zie je vaak dat wat een jongere voelt, direct wordt omgezet in gedrag (Beer, 2012).

Morele ontwikkeling en impuls controle

Door de vertragende ontwikkeling van cognitieve en sociale vaardigheden, vinden jongeren met een LVB het moeilijk om impulsen onder controle te houden. Controle over impulsen is een leerproces dat start in de peutertijd. Wanneer een peuter boos is, schopt hij. Wanneer hij iets ziet liggen wat hij leuk vindt, pakt hij dit. Impuls controle heeft te maken met de morele ontwikkeling.

Volgens Kohlberg bestaat de morele ontwikkeling uit 6 stadia. De morele ontwikkeling is leeftijdsgebonden. Echter niet iedereen zal het laatste stadium halen in de ontwikkeling. Jongeren met een LVB stagneren in de morele ontwikkeling en maken hierdoor keuzes die niet passen bij hun leeftijd (Equip, 2010).

Stadia van de morele ontwikkeling Kohlberg

Stadium 1: Macht

0-5 jaar: Gedrag is goed als er geen straf op volgt

In dit stadium leert iemand wat goed of fout is door middel van een straf of een beloning die daar aan vast hangt. Deze beloning wordt bepaald door de meer machtige mensen zoals ouders, hulpverleners, verzorgers etc. (Equip, 2010). Ze laten bepaald gedrag zien om straf te voorkomen maar doen dit nog niet uit zichzelf (Feldman, 2010). Een peuter weet al wat de opvoeder goed en fout vindt, maar is in de veronderstelling dat deze regel alleen geldt wanneer deze opvoeder in het zicht is. Dit wordt ook wel eens het externe geweten genoemd (Zachte, 2012). Jongeren met een LVB stagneren vaak in dit stadium en hebben hierdoor vaak de nabijheid van opvoeders nodig.

Stadium 2: Dealtjes sluiten

5-10 jaar: Gedrag is goed als ik er beter van wordt.

In dit stadium gaat het voornamelijk om het uitwisselen van gunsten. Men doet pas iets als er iets anders tegenover staat. Een voorbeeld van een denkfout: 'Die sigarenboer vraagt veel te veel voor een pakje sigaretten, dus ik mag hem bestellen' (Equip, 2010). Ook in dit stadium het moreel besef nog niet

voldoende ontwikkeld (Feldman, 2010). Het externe geweten wordt overgenomen, zonder de achterliggende gedachten te weten. Hierdoor wordt de schuld in andermans schoenen geschoven. Niet om te liegen maar omdat het kind beseft dat hij iets gedaan heeft dat niet mocht. Dit komt doordat ze niet de achterliggende gedachten weten, wat leidt tot verwarring. Door de schuld in andermans schoenen te schuiven proberen ze de verwarring op te lossen. Rond de leeftijd van zes jaar beginnen ze de achterliggende gedachten te begrijpen (Zachte, 2012). Jongeren met een LVB stagneren vaak in dit stadium. Hierdoor wordt vaak gezien dat zij extern attribueren.

Stadium 3: Wederkerigheid

10-16 jaar: Gedrag is goed als je zelf ook zo behandeld wilt worden.

In dit stadium staat de relatie met de ander centraal. Vertrouwen in elkaar hebben en voor elkaar willen zorgen spelen een belangrijke rol. In dit stadium wordt er beroep gedaan op het inlevingsvermogen van de persoon (Equip, 2010). Dit wordt ook wel het conventionele stadium genoemd. Men wil het graag goed doen, niet om de straf te ontlopen maar om een goede burger te zijn (Feldman, 2010).

Stadium 4: Regels en sociale orde

16-21 jaar: Gedrag is goed als de sociale orde er beter van wordt.

In dit stadium van de morele ontwikkeling worden regels en wetgeving gevolgd. De regels en wetgeving worden gevolgd omdat men een goede burger wil zijn en een bijdrage wil leveren aan een goede en rechtvaardige samenleving (Equip, 2010).

Kohlberg beschrijft ook nog een stadium 5 en 6; het post-conventionele stadium. In dit stadium is men in de morele ontwikkeling dusdanig ontwikkeld dat ze in staat zijn om te denken 'er zijn regels, daar moet ik me aan houden maar er zijn ook situaties waarin ik die regels even los kan laten'. Men kan handelen naar eigen morele principes (Feldman, 2010).

Jongeren met een LVB stagneren voornamelijk in stadium 1 en 2 (Brugman, van den Bos, 2007). Daarbij wordt het laatste stadium van de gewetensontwikkeling niet bereikt. De oorzaak van een beperking in het gewetensontwikkeling ligt voornamelijk bij de beperking van het inlevingsvermogen bij een LVB'er (Beer, 2012).

Doordat het geweten onvoldoende wordt ontwikkeld bij iemand met een LVB, weet deze minder wat goed en fout is. Daarbij kan hij zich niet goed inleven in de ander waardoor ze niet merken dat andere last kunnen hebben van hun gedrag. De stuurloosheid, het beperkte inlevingsvermogen, de beperkte sociale vaardigheden en de beperkte gewetensontwikkeling dragen alle bij aan het impulsieve gedrag van iemand met een LVB.

Hierdoor willen deze jongeren met een LVB, meteen hun behoeftes vervullen die ze op dat moment hebben. Door hun beperking in de taalontwikkeling vinden zij het ook moeilijk om zich verbaal uit te drukken in emoties waardoor bijvoorbeeld boosheid snel omgezet wordt in agressie. Daarnaast is er sprake van een stagnerende ontwikkeling in het empathisch vermogen, waardoor zij in hun agressie niet geremd worden.

Jongeren met LVB hebben dus veel minder vaardigheden tot hun beschikking om hun behoeftes en impulsen te beheersen en te structureren (Beer, 2012).

Zelfbeeld

Doordat jongeren met een LVB beperkt zijn op verschillende gebieden in de ontwikkeling, doen zij vaak meer negatieve ervaringen op gedurende het leven. Jongeren met een LVB beseffen al op vroege leeftijd dat ze het slechter doen dan leeftijdsgenoten. Doordat LVB niet vanaf de geboorte ontdekt wordt, krijgen zij minder te maken met positieve feedback. Mensen zijn snel bevooroordeeld dat ze bijvoorbeeld nog niet de kleuren kunnen herkennen terwijl leeftijdsgenootjes dit wel al kunnen. Deze negatieve ervaringen leiden tot een bepaalde onzekerheid en een negatief zelfbeeld. Jongeren met een LVB verwachten minder van zichzelf, geven eerder op en zullen minder snel nieuwe uitdagingen aangaan. Ze ontwikkelen naast een bepaalde hulpeloosheid ook een negatief zelfbeeld, ontwikkelen een zwakke identiteit en hebben weinig zelfvertrouwen. Jongeren met een LVB doen vaak faalervaringen op en zijn afhankelijk van anderen en wat zij van hen denken. Hierdoor blijven zij achter in een ontwikkeling in de autonomie wat niet stimulerend werkt bij de ontwikkeling van een identiteit (Beer, 2012).

De theorie van Erikson draait om de identiteitsontwikkeling. Volgens Erikson is dit de belangrijkste fase in de adolescentie. Jongeren gaan op zoek naar een eigen identiteit zodat ze een balans vinden tussen zichzelf en de ander. Een optimale balans zorgt voor eigenheid, autonomie, individualiteit en toch verbondenheid met de ander. Er wordt gesproken over een identiteit wanneer je een lange periode dezelfde persoon bent, waardoor mensen weten wie je bent en zo op je kunnen bouwen. De identiteit bestaat uit zelfbeeld en zelfwaardering (Feldman, 2010). Dit is echter voor jongeren met een LVB moeilijk want de onzekerheid die de jongeren hebben ontwikkeld, willen deze jongeren vaak verbergen voor anderen. Hierdoor zullen ze niet snel aangeven wanneer ze iets niet begrijpen of dat ze hulp nodig hebben. Daarnaast zijn ze ook beperkt in hun reflectievaardigheden waardoor mensen LVB jongeren snel zullen overschatten en hebben jongeren met een LVB geen realistisch toekomst perspectief (Beer, 2012).

2.1.3. Zelfreflectie

Jongeren met een LVB hebben een beperkte ontwikkeling in zelfreflectie. Dit komt doordat de metacognitieve vaardigheden bij LVB jeugdigen beperkt ontwikkeld is. Met metacognitie wordt de kennis over het (eigen) leerproces en deze kunnen toepassen bedoeld. Deze ontwikkeling vindt normaal plaats in de adolescentiefase. Maar ook in de puberteit worden metacognitieve vaardigheden gebruikt. Door middel van metacognitieve vaardigheden leren jongeren terug te kijken op situaties en hun eigen aandeel hierin te zien. Op deze manier leren jongeren te reflecteren, om zo van situaties te leren (Feldman, 2010). Jongeren met een LVB vinden het moeilijk om situaties terug te halen. Wanneer een jongere met LVB een situatie kan terug halen, hebben ze moeite met het analyseren van deze situatie en hierop te reflecteren. Het denken bij jongeren met een LVB blijft erg concreet. Situaties moeten concreet gemaakt worden. Abstracte situaties, oftewel situaties die niet te zien zijn, zijn moeilijk terug te halen voor jongeren vanwege hun beperking in hun abstractievermogen. Echter een goed abstractievermogen is nodig om te kunnen reflecteren. Ook hebben LVB jongeren problemen met hypothetisch denken. Ervaringen worden niet vanzelf gegeneraliseerd, waardoor leerervaringen minder goed toegepast worden in andere, vergelijkbare situaties (Zoon, 2012).

2.1.4. Communicatievaardigheden

Communicatie is een uitwisseling van boodschappen tussen twee of meerdere personen. Ieder mens, beperkt of niet, communiceert altijd en overal, zowel verbaal als non-verbaal. Iedereen communiceert op een eigen manier. Communicatie levert een bijdrage aan de kwaliteit van het bestaan van de mens. Het geeft het gevoel van erkenning, invloed en genegenheid (Beer, 2012). Communicatie is een belangrijke sociale basisbehoefte. Dit zie je al vanaf de geboorte wanneer een kindje huult om aan te geven dat het bijvoorbeeld verschoont moet worden. Door middel van communicatie kun je jezelf uiten, behoefte en wensen uit spreken, contacten aan te gaan en om deel nemen aan de samenleving (Feldman, 2010).

VandenBroeck (2012), spreekt van twee begrippen die van groot belang zijn om tot een goede burger op te groeien oftewel om deel te nemen aan de maatschappij; een positief zelfbeeld en verbondenheid. Communicatie is een belangrijke factor bij de ontwikkeling van deze twee begrippen. Wanneer deze twee begrippen een goede ontwikkeling door maken, draagt dit bij aan het welbevinden van de ontwikkeling van een kind. Zonder een positief zelfbeeld, is het moeilijk verbondenheid te realiseren. Verbondenheid in de zin van sociale contacten en het gevoel ontwikkelingen van erbij horen/belangrijk te zijn. Wanneer een kind zich niet verbonden voelt met zijn sociale omgeving, zal hij zich er tegen gaan verzetten en/of afzonderen. Als opvoeder moet men de kinderen ondersteunen bij het opbouwen van een positief zelfbeeld. De omgeving speelt hierbij ook een rol en de jongere moet zich hierin herkennen. Op deze manier kan de jongere zich identificeren en zal het bijdragen aan de ontwikkeling van de emotionele veiligheid. Communicatie zorgt ervoor dat emoties geuit kunnen worden. Als er over gepraat kan worden, voelt de jongere zich gehoord en kunnen ze zichzelf ontdekken (VandenBroeck, 2012).

Echter is communicatie niet altijd even makkelijk en het leidt vaak tot misverstanden. Zeker bij mensen met een licht verstandelijke beperking gaat het veel mis in het begrijpen en begrepen worden. Voor iemand met een LVB is het moeilijker om bepaalde keuzes te maken die belangrijk zijn in het leven. De informatie die zij vaak krijgen om te helpen bij keuzes, sluit vaak niet aan op hun cognitieve

ontwikkeling. Daarbij geven jongeren met een LVB niet snel aan dat ze iets niet begrepen hebben en worden ze snel overvraagd.

Communicatie is een belangrijke factor bij het aangaan en onderhouden van relaties. Het aangaan en onderhouden van relaties is een belangrijke basisbehoefte van de mens. Door middel van communicatie ga je het contact aan, praat je over dingen, kun je leuke dingen delen, kun je samen moeilijke keuzes overwegen en kun je plezier maken. Voor mensen met een LVB gaat dat vanwege hun beperking, meestal niet vanzelf (Beer, 2012).

De oorzaak zit zich voornamelijk op het inhouds- en betrekkingniveau. Het inhoudsniveau heeft betrekking op de letterlijke boodschap van hetgeen wat gecommuniceerd wordt. Het betrekkingniveau geeft informatie hoe de inhoud opgevat moet worden. Dit wordt voornamelijk geuit op de manier van praten, gezichtsuitdrukkingen en lichaamshouding (Brysbaert, 2011).

Zoals eerder genoemd hebben jongeren met een LVB een vertraagde cognitieve ontwikkeling.

Hierdoor is het verwerken van de vele informatie moeilijk. Daarbij wordt de informatie op een andere manier verwerkt. Iemand met een LVB zal zich meer richten op het inhoudsniveau dan het betrekkingniveau van de boodschap. In de praktijk betekent dit dat mensen met een LVB moeilijk tussen de regels door kunnen lezen en gecommuniceerde boodschappen gemakkelijk anders kunnen begrijpen dan bedoeld wordt. Dit leidt tot veel misverstanden en onduidelijkheden (Beer, 2012).

Hoe te communiceren in de omgang met LVB

In de omgang jongeren met een LVB is het belangrijk om de communicatie aan te passen. Wil iemand met een LVB je begrijpen, moet er gesproken worden in eenvoudig, bondig en concreet taalgebruik. Hierbij is het wel van belang dat er niet te kinderachtig gesproken wordt omdat de jongere het gevoel kan krijgen dat hij niet serieus wordt genomen.

Daarnaast is het van belang dat er langzaam gesproken wordt zodat de jongere met een LVB de tijd krijgt om de gekregen informatie kan verwerken. Doordat het werkgeheugen onvoldoende is ontwikkeld, zijn jongere met een LVB gebaat bij herhaling en is het belangrijk om de jongere zelf te laten herhalen om te controleren of hij het begrepen heeft wat er is gezegd.

Ook is het belangrijk dat er structuur in de boodschap gebracht wordt, zodat de boodschap beter wordt onthouden. Vermijd hierbij het gebruik van abstracte begrippen. Jongeren met een LVB zijn bij mondelinge communicatie gebaat bij visueel materiaal (Neijmeijer, 2010).

Hoffman (2002), heeft een model ontwikkeld voor interculturele gespreksvoeringen (topoi-model) waar je aan de hand van dit model misverstanden in een gesprek kunt achterhalen en aanpakken (Beer, 2012).

TOPOI staat voor taal, ordening, personen, organisatie en inzet. Dit model wordt nader uitgewerkt.

Communicatie bestaat naast inhoud- en betrekkingniveau ook uit de achterliggende (culturele) betekenissen. Ieder mens behoort tot een sociaal systeem met ieder zijn eigen cultuur. Licht verstandelijk beperkte jongeren behoren vaak ook tot een cultuur waar veel armoede, laag sociaal economische status, verwaarlozing, verslavings- en psychiatrische problematiek bij voorkomt (Beer, 2012).

Het TOPOI model nader uitgewerkt:

Taal

Zoals eerder genoemd zijn jongeren met een LVB beperkt in hun taalontwikkeling. Op gebied van communicatie komen hierdoor vaak problemen voor. Belangrijk is om rekening te houden met het taalbegrip van iemand met een LVB. Gebruik geen lange zinnen of moeilijke woorden. Daarbij moet je geduld hebben doordat je een boodschap misschien wel meerdere keren moet herhalen tot dat diegene het begrepen heeft. Ook het aantal onderwerpen dat in een gesprek besproken worden, moet beperkt blijven. Meerdere keren een gesprek laten plaats vinden helpt beter dan een lang gesprek met verschillende thema's.

Daarnaast zijn jongeren met een LVB erg gebaat bij visuele middelen. Hierbij valt te denken aan plaatjes, pictogrammen of het gebruik maken van tekeningen om iets uit te leggen (Beer, 2012). Ook het inhouds- en betrekkingniveau van een boodschap hoort hierbij (Geerts & van Kralingen, 2011).

Ordering

Wanneer er gecommuniceerd wordt, geeft iedereen zijn/haar eigen betekenis aan de werkelijkheid. In samenwerking met jongeren met een LVB is het belangrijk om ook rekening te houden met hun werkelijkheid. Ieder heeft zijn eigen werkelijkheid en logica (Geert & van Kralingen, 2011). Op die manier kan gedrag pas goed begrepen worden. Het topoi-model gaat er vanuit dat begrijpen voorafgaat aan begrepen worden. Belangrijke hulpmiddelen in de communicatie zijn hierbij het doorvragen en goed luisteren. Er moet opgelet worden dat men niet vanuit het eigen perspectief een invulling gaat geven aan de werkelijkheid van de ander (Beer, 2012).

Personen

Zoals eerder benoemd hebben jongeren met een LVB vaak een negatief zelfbeeld door de vele negatieve ervaringen en overvraging. De verhouding tussen de gesprekspartners is hierbij van belang. Het is belangrijk ervoor te waken dat er niet alles vanuit het perspectief van de beperking te interpreteren (Beer, 2012). Andere aspecten die een belangrijke rol spelen zijn: verwachtingen van de ander, het beeld en de rollen die iemand aan moet nemen in een gesprek. Erkenning van de ander is tevens ook van belang (Geerts & Kralingen, 2011).

Organisatie

Communicatie vindt vaak plaats binnen een organisatorische context. Hier valt bijvoorbeeld te denken aan een gesprek tussen een leraar en een leerling, een hulpverlener en zijn cliënt. Wanneer verwachtingen niet reëel of helder zijn, ontstaan er communicatie problemen. Sommige gespreksvoeringen heeft je maar eenmalig te voeren met de gesprekspartner. Voor iemand met een LVB is dit niet realistisch. Jongeren met een LVB zijn gebaat bij langdurige ondersteuning. Er moet continu gekeken worden naar de competenties van de jongeren met een LVB. Wat kunnen ze zelfstandig en waar hebben ze langdurige ondersteuning bij nodig (Beer, 2012).

Inzet

Het uitgangspunt bij inzet is dat alles communicatie is. Je kunt als mens niet, niet communiceren. Wil iemand zich erkend voelen, moet inzet en invloed met elkaar overeenkomen. Door middel van communicatie wil iemand erkenning en invloed krijgen. Erkenning is een basisbehoefte (Geerts & Kralingen, 2011). Iedereen wil erbij horen, vraagt zich af “mag ik er zijn” en “ben ik de moeite waard”. Iedereen wil begrepen worden. Hiervoor zal iedereen zich inzetten. Ook iemand met een LVB. Echter wordt dit niet altijd erkend omdat jongeren met een LVB vaak de vaardigheden missen om het op een juiste manier te doen. Het is in de communicatie van belang om ook hier rekening mee te houden (Beer, 2012).

2.1.5. Psychiatrische en gedragsproblemen

Op Gastenhof Venlo wonen jongeren met een LVB met daarnaast leer-, gedrags-, psychosociale- en/of psychiatrische problematiek. In dit onderzoek dient hier rekening mee gehouden te worden.

Jongeren met een LVB hebben drie tot vier keer meer kans op het ontwikkelen van psychiatrische- en gedragsproblemen dan iemand met een gemiddeld IQ. Stoornissen die relatief veel voorkomen zijn ontwikkelingsstoornissen, autismespectrumstoornissen, schizofrenie, stemmingsstoornissen, stereotiep gedrag en automutilatie.

Daarnaast komen ook gedragsproblemen veel voor bij jongeren met een LVB.

Er wordt gesproken over gedragsproblemen wanneer de gevolgen van het gedrag het welzijn van de persoon en de (naaste)omgeving belemmerd worden in het dagelijkse leven. Het gaat dan om zeer onaangepast of storend gedrag in de sociale context. Voorbeelden van gedragsproblemen zijn o.a. agressief gedrag, zichzelf verwaarlozen, impulsiviteit, middelengebruik, overlast veroorzaken etc. (Neijmeijer, 2010). Deze gedragsproblemen worden afwijkend gezien in de samenleving en belemmerd het dagelijks functioneren van de persoon aanzienlijk (Verhave, 2013). Er zijn verschillende risicofactoren voor het ontstaan van psychiatrische- en gedragsstoornissen.

In de eerste plaats spelen biologische factoren een mogelijke rol bij het ontstaan van psychiatrische- en gedragsproblematiek. Vanaf de geboorte hebben zij bijvoorbeeld hyperactiviteit, impulsiviteit, slaapstoornissen en emotionele instabiliteit.

Op de tweede plaats spelen psychologische factoren een belangrijke rol. Jongeren met een LVB worden vaak over- en onderschat. Hierdoor kunnen ze een grote hoeveelheid stress ervaren in hun leven. Naast de hoge eisen van de samenleving, stellen zij zichzelf ook vaak te hoge eisen. Bovendien vinden jongeren met een LVB het moeilijk om met stress om te gaan. Ze uiten zich dan voornamelijk in agressief of ontwijkend gedrag.

Andere psychologische risicofactoren zijn o.a. hechtingsproblematiek, een onrealistisch zelfbeeld en de beperking in de sociale informatieverwerking.

Op de derde plaats spelen sociale factoren ook een rol bij het ontstaan van psychiatrische- en gedragsproblematiek (Neijmeijer, 2010). Kinderen van ouders met psychiatrische problemen (KOPP kinderen) lopen relatief een grotere kans op het ontwikkelen van psychiatrische problematiek. Ongeveer 30% van deze kinderen ontwikkelen een dergelijke problematiek. Voorbeelden zijn hechtingsproblematiek, angststoornissen en verslaving (Van Hoof & De Vries, 2011). Andere sociale risicofactoren zijn: een laag sociale-economische status, disfunctioneren van het gezin en het meemaken van stressvolle levensgebeurtenissen (Neijmeijer, 2010).

2.1.6. Conclusie

Wat is typerend voor de reflectie- en communicatievaardigheden van licht verstandelijk beperkte jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 16 jaar en welke gevolgen heeft dit voor de communicatie in behandelgroepen?

Uit de literatuur is gebleken dat reflectie- en communicatievaardigheden samenhangen met zowel cognitieve als sociale vaardigheden.

Jeugdigen met een LVB hebben een beperkt ontwikkeld werkgeheugen waardoor het reflectievermogen beperkt wordt. Tevens is het voor deze jongeren moeilijk om informatie te verwerken, dingen te organiseren, plannen, zich ergens op te focussen en om impulsen onder controle te houden. Doordat informatie traag verwerkt wordt, is het voor jongeren met een LVB moeilijk om opgeslagen informatie makkelijk terug te halen. Dit heeft gevolgen op de meta-cognitieve vaardigheden. Iemand met een LVB kan datgene wat hij geleerd heeft, moeilijk toepassen in andere situaties. Doordat de meta-cognitieve vaardigheden beperkt ontwikkeld zijn bij jongeren met een LVB, is het voor deze jongeren moeilijk om situaties terug te halen en deze te analyseren en erop te reflecteren. Een belangrijke vaardigheid bij reflecteren is het abstractievermogen. Voor jongeren met een LVB is abstract denken erg moeilijk en is het van belang dat zij situaties daadwerkelijk moeten zien/meemaken op het moment van reflecteren. Dit maakt situaties concreet. Wanneer men hier geen rekening mee houdt, wordt het voor jongeren met een LVB moeilijk om ervaringen te generaliseren.

Een beperking in de cognitieve vaardigheden heeft tevens invloed op de communicatievaardigheden van een jongeren met een LVB. Naast de achterstand in informatieverwerking, ziet men ook dat het taalgebruik en taalbegrip door het beperkt werkgeheugen, onderontwikkeld is. Hierdoor begrijpen jongeren met een LVB minder goed wat er gezegd wordt, hebben ze meer tijd nodig om informatie te verwerken en wordt lezen moeilijker. Het abstractievermogen speelt bij taal ook een belangrijke rol. Taal kan inhoudelijk abstract zijn waardoor iemand met een LVB een gedachtegang soms onvoldoende kan vasthouden en worden zij beperkt in zich verbaal uitdrukken.

Doordat de communicatie voor jongeren met een LVB niet altijd even makkelijk is, leidt dit vaak tot misverstanden. Jongeren met een LVB worden niet snel begrepen of worden snel overvraagd. Iemand met een LVB zal zich meer richten op het inhoudsniveau dan het betrekkningsniveau van de boodschap. In de praktijk betekent dit dat mensen met een LVB moeilijk tussen de regels door kunnen lezen en gecommuniceerde boodschappen gemakkelijk fout kunnen interpreteren. Dit leidt tot veel misverstanden en onduidelijkheden.

Belangrijke tips om te communiceren met jongeren met een LVB zijn dan ook:

- Gebruik voornamelijk korte zinnen en formuleer deze zinnen concreet
- Gebruik simpele woorden maar waak ervoor dat je niet kinderachtig gaat praten
- Wanneer een jeugdige met een LVB een keuze moet maken, geef deze weinig keuze
- Herhaling is erg belangrijk!

- Laat regelmatig stiltes vallen, dit geeft de jongeren met een LVB de tijd om informatie te verwerken
- Controleer regelmatig of de boodschap begrepen is
- Pas je spreektempo aan. Een snelle communicatie kan moeilijk verwerkt worden.
- Bespreek in een gesprek niet meerdere onderwerpen, maar behandel ze apart.
- Wees consequent en betrouwbaar in gedrag
- Ondersteun en bied hulp
- Wees als hulpverlener betrokken maar ga niet diep mee in wispelturig gedrag
- Veroordeel niet maar toon begrip
- Neem de mening van de cliënt serieus
- Wanneer zich een onduidelijke situatie voordoet, leg dit uit
- Verdeel ingewikkelde activiteiten in kleine stapjes
- Gebruik visueel materiaal om de communicatie te ondersteunen
- Toon oprechte betrokkenheid, aandacht en interesse voor de ander

Andere typerende kenmerken voor LVB worden weergegeven in figuur 1. Deze typeringen worden onderverdeeld in informatieverwerkingsstoornis en contactstoornis verwijzend naar cognitieve en sociale vaardigheden:

Informatieverwerkingsstoornis	Contactstoornis
Trage informatieverwerking tijd	Beperkt inlevingsvermogen
Scheiden van hoofd- en bijzaken	Beperking sociale informatieverwerking (inhoud- en betrekkingniveau)
Moeite met oorzaak- gevolg denken	Beperkt probleemoplossend vermogen
Integreren van informatie	Externe attributie
Minder actief denkend/onderzoekend	Moeite met het uiten en herkennen van emoties
Beperkt in hypothetisch denken	Beperking morele ontwikkeling/geweten
Beperkt abstractie vermogen	Impulsiviteit
Autonomie	Laag zelfbeeld (overvraagt)
Beperkte zelfreflectievaardigheden	Beperkt in communicatievaardigheden
Omgaan met onduidelijkheden	

Figuur 1

2.2. BrainBlocks

In dit subhoofdstuk wordt er antwoord gegeven op de vraag:

In hoeverre past BrainBlocks 'een methode om communicatie vaardigheden en reflectievaardigheden te versterken' bij de doelgroep jongeren met een LVB?

Om antwoord te kunnen geven op deze vraag, moet er eerst onderzocht worden welke aspecten behandeld worden in deze methode.

BrainBlocks is een methode voor mensen met autisme dat hen handvatten geeft om het eigen perspectief te verduidelijken en krijgen de mensen in hun omgeving (ouders, partners, broers/zussen en klasgenoten) inzicht in hun gedrag (Ven, 2013).

Brainblocks wordt toegepast op mensen met autisme zowel met een licht verstandelijke beperking als mensen met een normale intelligentie. Het is een methode geschikt voor jong en oud en is tot op heden toegepast bij kinderen vanaf 8 jaar.

2.2.1. BrainBlocks een visueel hulpmiddel

BrainBlocks is een visueel hulpmiddel. Bij deze methode zit een doos met verschillend beeldende materialen dat het voor de cliënt inzichtelijk maakt wat er verteld wordt. Mensen met autisme leren zichzelf hierdoor beter begrijpen, maar ook geeft het de (naaste)omgeving inzicht in het gedrag van iemand met autisme (Ven, 2013).

Mensen met een LVB zijn gebaat bij visueel materiaal. In hoofdstuk 1 werden de kenmerken van een LVB benoemd. Hieruit kwam naar voren dat iemand met een LVB minder bewust waarneemt, een achterstand heeft in de taalverwerking en daardoor minder grip krijgt op wat hij ziet en wat hij er mee kan doen. Visueel materiaal biedt deze extra ondersteuning waardoor informatie eerder opgeslagen wordt (Beer, 2012). Daarnaast biedt visueel materiaal de extra ondersteuning om te communiceren, daar waar het voor iemand met een LVB moeilijk is. Door te werken met visualisatie kunnen jongeren met een LVB hun ideeën, wensen en gevoelens uiten (Rijdt, 2007)

Het visueel materiaal van BrainBlocks wordt gedurende de behandeling continu ingezet. Er wordt gestart met de uitleg wat autisme precies is, en hoe dit verschilt met iemand zonder autisme. Er wordt hierbij gebruik gemaakt van de platen met afgebeelde breinen om zo het onderscheid aan te tonen. Vervolgens is het mogelijk om dieper in te gaan op aspecten, oftewel thema's zoals in de methode benoemd wordt, die bij deze autismespectrumstoornis horen. Dit is afhankelijk van de behoeftes van de betreffende persoon. In een BrainBlock sessie wordt puur ingegaan op dat aspect waar de persoon moeite mee heeft.

De twee kernbegrippen van de methode BrainBlocks zijn informatieverwerkingstoornis en contactstoornis. Thema's die besproken worden om de informatieverwerkingsstoornis concreet te maken zijn: opruimtijd, oog voor details, volgorde van handelen, schakeltijd, veranderingen en onduidelijkheden, bewegen, specifieke interesses en wat is belangrijk en wat niet.

De thema's die besproken worden om de contactstoornis concreet te maken zijn: autisme als contactstoornis, ronde en vierkante informatie, emoties, bruggetjes, een andere beleving, Gilles de la Tourette, angst en ADHD (Ven & Magge, 2013).

Elk thema heeft zijn eigen visueel materiaal om de jongeren te ondersteunen in het verwerken van de informatie. Tevens wordt het materiaal van BrainBlocks uiteindelijk een hulpmiddel voor de communicatie door zowel jongeren, de hulpverlener en omgeving in de behandeling.

Informatieverwerkingsstoornis

BrainBlocks biedt de mogelijkheid om elk aspect van de informatieverwerkingsstoornis, horende bij autisme, te behandelen zodat het voor iemand met autisme duidelijk wordt wat hun beperking precies inhoudt. In deze paragraaf wordt per thema weergegeven hoe BrainBlocks hiermee aan de slag gaat en zo visueel vorm geeft aan de informatieverwerkingstoornis.

Opruimtijd

Een onderdeel van de informatieverwerkingsstoornis is dat het voor deze persoon lastig is om informatie te verwerken. Deze persoon heeft dan tijd nodig om informatie te verwerken en te ordenen in de hersenen. Aan de hand van blokjes wordt dit verschijnsel duidelijk gemaakt. De blokjes liggen op een hoop en moeten op een rij neergelegd worden, dit vergt tijd, opruimtijd.

Oog voor detail

Daarnaast heeft iemand met autisme, oog voor detail. Het is daarom lastig voor deze personen om iets als geheel te zien. Dit wordt aan de hand van een foto uitgelegd (ronde foto). Daarover heen gaat een oplegplaat met een blokje. Zo wordt de foto buiten het open vakje (blokje), geheel bedekt. Dit illustreert hoe iemand met autisme naar details kijkt en hoe dit verschilt met iemand zonder autisme die naar het geheel kijkt.

Volgorde van handelen

Kinderen met autisme hebben moeite met het bepalen van een gepaste handelingsvolgorde. De begeleider legt verschillende blokjes ongestructureerd op de rijtjes. Door de verschillende blokjes ongestructureerd op de rijtjes te leggen is het visueel duidelijk dat er opgeruimd moet worden.

Schakeltijd

Een ander aspect van een informatieverwerkingsstoornis is de schakeltijd die iemand met autisme nodig heeft in de omschakeling bijvoorbeeld van thuis naar school. Deze schakeltijd verloopt moeizamer. De begeleider wijst dan naar de ruimtes die tussen de rijtjes zitten.

Veranderingen en onduidelijkheden

Ook hebben mensen met autisme moeite met veranderingen en onduidelijkheden. Dit wordt gevisualiseerd door de blokjes in een rijtje strak tegen elkaar aan te leggen. Veranderingen worden gevisualiseerd door een of meerdere blokjes scheef te leggen. Ook kan er gekozen worden om de blokken in de rij te onderbreken. De lege ruimte staat dan voor onduidelijkheid. Tevens wordt hierbij uitgelegd welke emoties dit kan oproepen.

Bewegen

Iemand met autisme beweegt soms houterig. Aan de hand van een kaart met een mensentekening wordt aangetoond dat elk onderdeel van je lichaam, seintjes (informatie) afgeeft aan de hersenen die verwerkt moet worden. Voor iemand met autisme kost dit meer tijd waardoor de bewegingen houterig/onhandig kunnen zijn.

Specifieke interesses

Daarnaast heeft iemand met autisme vaak een specifieke interesse. Ze kunnen hier helemaal in opgaan. Door op te gaan in een activiteit ervaren ze rust en veiligheid wat hen de mogelijkheid geeft hun brein op te ruimen. Aan de hand van blokjes wordt dit gevisualiseerd.

Wat is belangrijk en wat niet

Als laatste wordt duidelijk gemaakt dat het voor kinderen met autisme lastig is te bepalen wat belangrijk is en wat minder belangrijk is. Dit kunnen ze moeilijk onderscheiden en wanneer ze dan bijvoorbeeld een verhaal vertellen, benoemen ze vaak ook dingen die niet zo belangrijk zijn. Het is daarom ook soms lastig voor jongeren met autisme om een verhaallijn vast te houden. Dit wordt ook aan de hand van blokjes uitgelegd (Ven & Magge, 2013).

Contactstoornis

BrainBlocks biedt de mogelijkheid om elk aspect van de contactstoornis, horende bij autisme te behandelen zodat het voor iemand met autisme duidelijk wordt, wat hun beperking precies inhoudt. In deze paragraaf wordt per thema weergegeven hoe BrainBlocks hiermee aan de slag gaat en zo vorm geeft aan de contactstoornis.

Autisme als contactstoornis

Hierdoor hebben deze kinderen moeite met het aangaan en onderhouden van relaties. Aan de hand van een visuele kaart met het woord contactstoornis wordt dit uitgelegd. Hierin wordt ook duidelijk gemaakt dat iemand met een contactstoornis opmerkingen, dubbele boodschappen, spreekwoorden en emoties moeilijk kan begrijpen.

Ronde en vierkante informatie

In de kist zitten ook cilinders. De blokjes staan voor informatie die duidelijk is. De cilinders staan voor informatie die vaak niet duidelijk is. Veel informatie komt in het brein als ronde informatie (cilinders). Grapjes vallen daar ook onder. Anders gezegd staan de blokjes in de rij voor alles wat concreet is voor iemand met autisme. De ronde informatie staat voor de abstracte informatie.

Emoties

Aan de hand van verschillende kleuren blokjes, worden emoties duidelijk gemaakt. De begeleider laat zien dat emoties in het brein een bepaalde gevoelskleur krijgen. Bijvoorbeeld een kleine oranje cilinder staat voor informatie die niet duidelijk is en irritatie oproept. Op deze manier kunnen kinderen met autisme aan de hand van blokjes, hun emoties uiten.

Bruggetjes

In de BrainBlock kist zitten naast blokjes, rondjes en cilinders ook bruggetjes. De bruggetjes staan voor oplossingen voor de ronde informatie (cilinders).

Cilinders passen niet in rijtjes maar dit kan het brein oplossen door bruggetjes te maken. Deze past over de ronde informatie en in het rijtje. Voorbeelden van bruggetjes zijn bijvoorbeeld: hulp vragen en

stop zeggen als iets vervelend is. Echter een bruggetje is niet hetzelfde als een blokje. Soms zorgt het bruggetje dat de informatie goed verwerkt wordt en soms minder goed.

Een andere beleving

Iemand met contactstoornis beleven situaties vaak anders dan anderen. De begeleider maakt aan de hand van de blokjes, cilinders etc. duidelijk dat het brein van een kind met autisme het lastig vindt goed in te schatten hoe een ander iets bedoelt. Hierdoor kunnen er gemakkelijker misverstanden ontstaan.

Gilles de la Tourette, angst en ADHD

BrainBlocks schenkt tevens aandacht aan iemand met autisme die ook Gilles de la Tourette heeft. Wordt er aandacht geschonken aan kinderen met autisme die angstig zijn en die naast autisme ook ADHD hebben (Ven & Magge, 2013).

2.2.2 Conclusie

In hoeverre past BrainBlocks 'een methode om communicatie vaardigheden en reflectievaardigheden te versterken' bij de doelgroep jongeren met een LVB?

BrainBlocks is een methode, ontwikkelt voor mensen met autisme ongeacht welk IQ ze hebben. Door BrainBlocks krijgen mensen met autisme handvatten om het perspectief te verduidelijken en krijgen andere in naaste omgeving inzicht in hun gedrag. Aan de hand van het visueel materiaal bestaande uit blokjes, cilinders, bruggetjes etc. kunnen mensen met autisme communiceren en kunnen laten zien wat er in hun hoofd omgaat. Zij leggen dit neer op een afgebeeld brein.

Bijvoorbeeld: Een jongen stapelt blokjes op cilinders en creëert zo een toren. De cilinders betekenen bij deze jongen op dat moment, een koptelefoon. Wanneer de cilinder onder de toren uitgetrokken wordt, stort te toren in. En dat wordt terug gezien in gedrag.

Door visueel neer te leggen wat erin hun hoofd omgaat, leren zij op een afstand naar hun eigen brein te kijken en ontwikkelen ze een stuk bewustwording. Op deze manier ontwikkelt zich het zelfbeeld en het reflectievermogen.

Naast het visueel materiaal heeft BrainBlocks ook nog een handleiding waarin verschillende aspecten van het autismespectrumstoornis besproken worden verdeeld onder twee kernbegrippen; informatieverwerkingsstoornis en contactstoornis. Onder deze kernbegrippen vallen de aspecten. In de handleiding spreken ze hier over thema's. Zie figuur 2.

Het visueel materiaal kan hierbij gebruikt worden door de hulpverlener om visueel de problematiek uit te leggen afhankelijk waar de cliënt behoefte aan heeft.

Om antwoord te geven op deze deelvraag zou het optimaal zijn geweest om binnen Gastenhof BrainBlocks sessies te plannen en uit te voeren met jongeren met een LVB, zonder autisme. Helaas is dit niet mogelijk omdat BrainBlocks binnen Gastenhof minimaal ingezet wordt en binnen het tijdbestek niet mogelijk is om dit te integreren.

Figuur 2 geeft een overzicht weer van behandelde thema's binnen de methode BrainBlocks.

Informatieverwerkingsstoornis	Contactstoornis
Opruimtijd	Autisme als contactstoornis
Oog voor details	Ronde en vierkante informatie
Volgorde van handelen	Emoties
Schakeltijd	Bruggetjes
Veranderingen en onduidelijkheden	Een andere beleving
Bewegen	Gilles de la Tourette
Specifieke interesses	Angst
Wat is belangrijk en wat niet?	ADHD

Figuur 2

Wanneer figuur 1 en 2 naast elkaar gelegd worden, wordt overzichtelijk welke overeenkomsten en- of verschillen er zijn tussen jongeren met een LVB zonder autisme en de behandelde thema's van BrainBlocks.

Informatieverwerkingsstoornis		Contactstoornis	
LVB	BrainBlocks	LVB	BrainBlocks
Trage informatieverwerking tijd	Opruimtijd	Beperking sociale informatieverwerking	Autisme als contactstoornis
-	Oog voor details	Beperkt abstractie vermogen	Ronde en vierkante informatie
Integreren van informatie	Volgorde van handelen	Moeite met het uiten en herkennen van emoties	Emoties
	Schakeltijd	Beperkt probleemoplossend vermogen	Bruggetjes
Omgaan met onduidelijkheden	Veranderingen en onduidelijkheden	Beperkt inlevingsvermogen	Een andere beleving
-	Bewegen	-	Gilles de la Tourette
-	Specifieke interesses	-	Angst
Scheiden van hoofd- en bijzaken	Wat is belangrijk en wat niet?	-	ADHD
Moeite met oorzaak-gevolg denken		Externe attributie	
Minder actief denkend/onderzoeken		Beperking morele ontwikkeling/geweten	
Beperkt in hypothetisch denken		Impulsiviteit	
Autonomie		Laag zelfbeeld (overvraagt)	
Beperkte reflectievaardigheden		Beperkt in communicatievaardigheden	

Figuur 3

Figuur 3 geeft een helder overzicht van overeenkomsten en verschillen tussen LVB zonder autisme en de methode BrainBlocks gericht op autisme. In figuur 4 zullen deze overeenkomsten geformuleerd worden en wordt tevens weergegeven welke aspecten van LVB niet aan bod komen in de methode BrainBlocks. Vervolgens kan er mogelijk antwoord gegeven worden in hoeverre BrainBlocks past bij de doelgroep LVB.

Overeenkomsten	Ontbrekende aspecten LVB
Trage informatieverwerking tijd	Moeite met oorzaak- en gevolg denken
Integreren van informatie	Minder actief denkend/onderzoekend
Omgaan met onduidelijkheden	Laag zelfbeeld
Scheiden van hoofd- en bijzaken	Autonomie
Beperking sociale informatieverwerking	Beperkte reflectievaardigheden
Beperkt abstractievermogen	Externe attributie
Moeite met het uiten en herkennen van emoties	Beperking morele ontwikkeling/geweten
Beperkt probleemoplossend vermogen	Impulsiviteit
Beperkt inlevingsvermogen	

Figuur 4

Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat er veel overeenkomsten zijn tussen LVB en de behandelde aspecten in BrainBlocks. Enkele aspecten van LVB komen niet aan bod in de methode BrainBlocks maar kunnen mogelijk toegevoegd worden of geïntegreerd worden bij bepaalde aspecten. Dit moet nader onderzocht worden.

Daarnaast blijft de vraag of de overeenkomsten ook daadwerkelijk te vergelijken zijn met elkaar. In het praktijkonderzoek zal hier dieper op ingegaan worden.

2.3. LVB en conflicten

Uit bovenstaand gegeven is gebleken dat bepaalde kenmerken bij jongeren met een LVB een risicofactor vormen bij het ontstaan van conflicten. Voor hen is het moeilijk om bepaalde impulsen en emoties zoals agressie te beheersen. De methode BrainBlocks is een methode die de zelfreflectie- en communicatievaardigheden van jongeren ondersteunt in de ontwikkeling. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de vraag:

Wat is de samenhang tussen zelfreflectie, communicatievaardigheden en conflicten?

2.3.1. Agressie

Er zijn verschillende vormen van agressie. De definitie die hier gehanteerd wordt: ‘agressief gedrag: zowel verbaal als fysiek gedrag, waardoor iemand zich bedreigd voelt, of daadwerkelijk wordt aangetast of beschadigd in zijn zelfbeeld, persoon en/of lichaam. Hierbij hoeft het gevoel van bedreiging niet overeen te stemmen met de feitelijke kans op aantasting of beschadiging. Agressief gedrag is niet alleen gericht op anderen, maar is ook gedrag waardoor iemand zichzelf beschadigt, of zichzelf bedreigt in zijn eigen voortbestaan’ (Sentener, 2008).

In de literatuur wordt gesproken over twee vormen van agressie. Reactieve en proactieve agressie. Reactieve agressie ontstaat veelal impulsief. Het is een reactie uit onmacht en het gevoel van bedreiging. Proactieve agressie wordt geassocieerd met macht en ontstaat niet uit woede of controle verlies. Deze vorm van agressie is meer gericht op het toe-eigenen van bezittingen, domineren, pesten en intimideren van anderen (Overveld van, Louwe, 2007).

Agressie is een emotie wat vaak terug gezien wordt bij pubers. Deze vormen van agressie wordt vaak terug gezien bij kinderen met een bepaalde stoornis omdat ze vaak gevoelig zijn voor afwijzingen en kritiek. Denk bijvoorbeeld aan ADHD, antisociale gedragsstoornis, stemmingswisselingen en oppositieel opstandig gedragsstoornis. Uit onderzoek is gebleken dat cognitieve therapie en vaardigheidstrainingen, methodes zijn die het meeste baat hebben bij behandeling om agressie te reduceren (Blake & Hamrin, 2007). Agressie is een negatieve emotie die vaak extern geuit wordt. Soms gericht op één of meerdere personen. Dit kan leiden tot het ontstaan van conflicten.

2.3.2. Het crisisontwikkelingsmodel

Het ontstaan van een conflict verloopt volgens een aantal fases. Bij elke fase hoort een specifieke aanpak, vaardigheden en strategie. Hoe snel er door de fases heen gegaan wordt, is afhankelijk van de situatie en de beleving die de persoon heeft (Tilburg, 2004).

De fases van het ontstaan van een conflict, worden weergegeven in het crisisontwikkelingsmodel (Hazelhof, Heck & Bruggeman, 2011).

Het crisisontwikkelingsmodel begint in fase 0, rust en evenwicht. In deze fase heeft iemand genoeg vaardigheden en mogelijkheden om zelf de controle te houden.

In fase 1, ga je naar angst voor controle verlies. In deze fase heeft de persoon nog het realiteitsbesef maar dit wordt kleiner. Contact maken is nog mogelijk. In het gedrag wordt verandering gezien en er ontstaat onrust en/of teruggetrokken gedrag. De hulpverlener biedt in deze fase ondersteuning door aan te geven dat hij/zij gedragsverandering ziet bij de jeugdige maar neemt de controle niet over. De hulpverlener biedt wel hulp aan of vraagt naar informatie waar het gedrag vandaan komt.

In fase 2, ontstaat het verlies van controle. In het conflict wordt de angst en woede zo groot, dat er weinig tot geen realiteitsbesef meer is. De persoon is de controle kwijt en zoekt hierdoor grenzen op om op die manier de controle weer terug te krijgen. Verlies van controle uit zich door bijvoorbeeld te gillen, dreigen, ontremd zijn en motorische onrust. De hulpverlener neemt in deze fase

de controle over. Er worden duidelijke, concrete grenzen gesteld. De hulpverlener moet er op letten dat de houding en intonatie aansluit op de situatie.

In fase 3 ontstaat acting out. In deze fase laat de cliënt destructief agressief gedrag zien. De persoon vraagt niet meer naar grenzen maar laat gedrag zien dat erop gericht is om iets kapot te maken, of een ander of zichzelf iets aan te doen. De hulpverlener zorgt in deze fase ervoor dat de persoon, anderen en zichzelf beschermd worden. Er wordt hierbij gebruik gemaakt van aangeleerde technieken. Er wordt in deze fase niet meer onderhandeld.

In fase 4, kom je in de ontspanningsfase. De persoon krijgt zijn realiteitsbesef weer terug. Dit kan gepaard gaan met schuldgevoelens. De hulpverlener houdt contact, maar evalueert de situatie niet. Er wordt ruimte gemaakt voor emoties en ervaringen. Er wordt rust geboden (Hazelhof, Heck & Bruggeman, 2011).

Op Gastenhof wordt dit model het 'Lekker-in-je-vel' schema genoemd. Samen met de jeugdigen wordt het schema ingevuld en kunnen zij zelf aangeven hoe de opvoeder kan merken in welke fase zij zitten en wat zij nodig hebben om in fases terug te gaan (Gastenhof, 2014).

2.3.3. Oorzaak en gevolg

Mensen leren in de loop van hun ontwikkeling verschillende copingmechanismen. Manieren om te reageren op probleemsituaties. Jongeren met een LVB leren meestal minder adequate copingsmechanismen waardoor ze vaak primair reageren. Datgene wat ze op dat moment voelen, wordt direct omgezet in gedrag (Beer, 2012).

Jongeren met een LVB hebben vanwege hun beperking een hoger risico om vaker in een conflict te raken. Deze jongeren hebben een beperking in hun sociale informatieverwerking waardoor het begrijpen van de omgeving moeilijker is voor een jongeren met een LVB. Deze onduidelijkheid kan voor angst zorgen, onzekerheid en negatieve interpretaties met als gevolg negatieve reacties. Eerder werd al genoemd dat jongeren met een LVB minder assertief prosociaal gedrag vertonen maar eerder agressief gedrag laten zien. Daarbij hebben ze moeite met het beheersen van impulsen wat vaak leidt tot agressieve reacties (Verhave, 2013).

Daarnaast hebben jongeren met een LVB moeite met het interpreteren van emoties. Hierdoor vinden zij het moeilijk om (lichaams)signalen te herkennen en hier correct op te reageren. Hierdoor interpretern ze de intenties van anderen vaker als vijandig (Hoek, Hensen, Wils, Eijssendoorn, Port, Langbroek, Bellemans, 2014).

In hoofdstuk 1 zijn typerende kenmerken voor jongeren met een LVB beschreven. In figuur 1 staan deze typerende kenmerken overzichtelijk weergegeven. Enkele kenmerken die hierin naar voren komen vergroten de kans op het ontstaan van een conflict bij jongeren met een LVB zonder autisme. In figuur 5 worden deze oorzaken gecategoriseerd met gevolgen herleid uit de literatuur. Mogelijkheid voor bijlage!

Categorie	Oorzaak	Gevolg
1.	Beperking in communicatievaardigheden	Men heeft moeite met het verbaal uitdrukken van emoties en kunnen deze minder beheersen, waardoor bijvoorbeeld boosheid snel omgezet wordt in agressie. In de praktijk betekent dit dat mensen met een LVB moeilijk tussen de regels door kunnen lezen en gecommuniceerde boodschappen gemakkelijk anders kunnen begrijpen dan bedoeld wordt. Dit leidt tot veel misverstanden en onduidelijkheden
2.	Beperkt inlevingsvermogen	Ze kunnen zich moeilijk inleven in anderen waardoor het voor deze jongeren moeilijk wordt zich voor te stellen hoe een ander zich voelt. Dit heeft als gevolg onwenselijke reacties of gedragingen.

3.	Beperking in het informatieverwerkingsvermogen	Onduidelijkheid kan voor angst zorgen, onzekerheid en negatieve interpretaties met als gevolg negatieve reacties. Zeker bij mensen met een licht verstandelijke beperking gaat het veel mis in het begrijpen en begrepen worden.
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	In de praktijk betekent dit dat jongeren met een LVB vijandiger of juist passiever reageren op sociale situaties.
5.	Beperking in emotieherkenning	Hierdoor uiten LVB jongeren emoties vaak op een primaire manier en kunnen ze emoties minder goed beheersen. Dit leidt tot meer conflicten.
6.	Externe attributie	Ze leggen voornamelijk de schuld buiten zichzelf en kunnen hun eigen aandeel niet zien in een situatie.
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	Jongeren met een LVB weten vaak niet wat goed of fout is en maken daarom vaak de verkeerde keuze.
8.	Impulsiviteit	Doordat jongeren met een LVB moeite hebben met het beheersen van impulsen, willen ze meteen hun behoeftes vervullen die ze op dat moment hebben. Ze worden hierin niet geremd met als gevolg onnodige conflicten.
9.	Moeite met stress en veranderingen	Dit hangt samen met onduidelijkheid en controle verlies. Dit kan leiden tot conflicten.

Figuur 5: Oorzaken conflicten

2.3.4. Grip op agressie

Een belangrijke eerste stap bij agressieregulatie, is bewustwording. Wanneer men boos wordt, wordt dit gevoeld in het hele lijf. Bij ieder mens is dat anders. De een begint de bijvoorbeeld te trillen, de ander krijgt het warm. Wanneer je bewust wordt van je eigen signalen, kun je er vervolgens hier iets mee doen (Spelbos, 2002). Wanneer men bewust is van hun emoties en gedragingen, zijn ze tevens in staat om deze emoties te benoemen en mogelijk in staat om deze te reguleren (Overveld van, Louwe, 2007). Wanneer dit regelmatig gedaan wordt, zal waarschijnlijk een patroon ontstaan waarin situaties waarin agressief gedrag tot uiting komt, op elkaar lijken (Spelbos, 2002). Vanaf dit stukje bewustwording kunnen volgende stappen gezet worden tot agressieregulatie.

Voor jongeren met een LVB is het stuk bewustwording moeilijk vanwege hun cognitieve beperkingen. Zij vinden het moeilijk om te leren door middel van taal. Jongeren met een LVB leren door middel van concrete ervaringen vanuit voorbeelden met uitleg en veel oefening. Daarbij is het belangrijk om te blijven herhalen. Ondersteuning van een (mede-)opvoeder is hierbij van belang om bewustwording te verwezenlijken (Hoek, Hensen, Wils, Eijssendoorn, Port, Langbroek, Bellemans, 2014).

Strategieën

Om bewustwording bij agressieregulatie te verwezenlijken zijn enkele strategieën in de praktijk nodig.

- Tellen tot 10
- Jezelf ontspannen
- Uit de situatie stappen
- De aandacht op iets anders richten
- Jezelf achteraf of direct, afvragen waarom je boos of kwaad bent. Breng dit onder woorden.
- Doe het tegenovergestelde dan dat je altijd doet; zitten wanneer je altijd staand ruzie maakt, fluisteren wanneer je schreeuwt.

(Spelbos, 2002).

Voor jongeren met een LVB zijn enkele van deze strategieën lastig zoals; jezelf ontspannen. Toch is het niet onmogelijk voor jongeren met een LVB om bepaalde strategieën toe te passen bij agressieregulatie. Zij hebben echter de ondersteuning, begeleiding en herhaling nodig van (mede-) opvoeders (Hoek, Hensen, Wils, Eijzelendoorn, Port, Langbroek, Bellemans, 2014). Voorbeelden van strategieën:

- Tellen tot 10
- Uit de situatie stappen en nadenkmomenten pakken. Op deze manier wordt de zelfcontrole gestimuleerd
- Situaties nabespreken

2.3.5 Conclusie

Wat is de samenhang tussen zelfreflectie, communicatievaardigheden en conflicten?

Literatuur heeft aangetoond dat reflectie- en communicatievaardigheden belangrijke vaardigheden zijn met betrekking tot conflicthantering.

Zelfreflectie zorgt voor het stukje bewustwording bij agressieregulatie. Door je bewust te worden van je emoties, is het mogelijk om hier op te reflecteren. Door middel van reflectie analyseert men het eigen handelen en kan men deze vervolgens bijstellen.

Door middel van communicatievaardigheden is men in staat om woorden te geven aan hun emoties en gedragingen. Voor jongeren met een LVB zijn deze vaardigheden erg moeilijk. Door hun beperking hebben zij een hoger risico om vaker in conflict te raken. Door een beperking in de communicatievaardigheden is het voor hen moeilijk om de omgeving te begrijpen of om begrepen te worden. Deze onduidelijkheid kan voor angst, onzekerheid en negatieve interpretaties zorgen met als gevolg een conflict.

Iemand met een LVB zal zich meer richten op het inhoudsniveau dan het betrekkningsniveau van de boodschap. In de praktijk betekent dit dat mensen met een LVB moeilijk tussen de regels door kunnen lezen en gecommuniceerde boodschappen gemakkelijk anders kunnen begrijpen dan bedoeld wordt. Dit leidt mogelijk tot conflicten.

Doordat jongeren met een LVB een achterstand hebben in hun mega-cognitieve vaardigheden zijn zij beperkt in hun zelfreflectie. Hierdoor is het voor hen lastig om van situaties een leerproces te maken. Situaties zijn moeilijk terug te halen en te analyseren. Reflecteren is vrij abstract. Hierin zijn jongeren met een LVB beperkt. Zij moeten situaties voor zich zien, willen ze hier op terug kunnen kijken. Ervaringen worden niet vanzelf gegeneraliseerd, waardoor leerervaringen minder goed toegepast worden in andere, vergelijkbare situaties.

Deze beperkingen bij jongeren met een LVB zorgen voor een verhoogd risico op het ontstaan van conflicten en kan er geconcludeerd worden dat een goede ontwikkeling van communicatie- en reflectievaardigheden nodig is om het aantal conflicten te reduceren.

Ondanks dat deze jongeren met een LVB beperkt zijn in de vaardigheden die nodig zijn bij het omgaan met conflicten, wil niet zeggen dat dit niet leerbaar is. Met de nodige begeleiding is het ook voor jongeren met een LVB mogelijk om zich verder te ontwikkelen in communicatie- en reflectievaardigheden.

Hoofdstuk 3 - Praktijkonderzoek

In dit hoofdstuk wordt onderzocht wat de voornaamste oorzaken zijn van conflicten binnen een behandelgroep in Venlo. Daarnaast wordt de kennis die opgedaan is in het literatuuronderzoek getoetst in de praktijk. Er wordt onderzocht of een ontwikkeld zelfbeeld bijdraagt aan het reduceren van conflicten en in hoeverre BrainBlocks hier een bijdrage aan kan leveren.

3.1. Inleiding praktijkonderzoek en onderzoeksdesign

Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat jongeren met een LVB een verhoogd risico hebben om in conflict te raken met zichzelf of met de ander. De oorzaak ligt voornamelijk in bepaalde typerende kenmerken zoals het beheersen van impulsen, emoties beheersing zoals agressie, inlevingsvermogen etc. Maar daarnaast hebben zij een beperkte ontwikkeling in hun reflectie- en communicatievaardigheden. Vaardigheden die nodig zijn bij conflicthantering. BrainBlocks is een methode voor jongeren met autisme en levert een bijdrage aan de ontwikkeling van een zelfbeeld. Daarnaast zorgt de methode voor een ontwikkeling in de reflectie- en communicatievaardigheden. Jongeren leren dankzij deze methode zichzelf beter begrijpen en ontwikkelen vaardigheden die het dagelijkse leven makkelijker maken. Er kan daarom voorzichtig geconcludeerd worden dat deze methode een bijdrage levert bij het reduceren van conflicten.

Literatuuronderzoek toont aan dat er veel overeenkomsten zijn tussen jongeren met een LVB en jongeren met autisme. Echter blijft de vraag of deze overeenkomsten ook daadwerkelijk met elkaar te vergelijken zijn. En als deze met elkaar te vergelijken zijn, wat is dan nodig om de methode zo aan te passen zodat het aansluit op de jongeren met een LVB. Dit wordt nader onderzocht in het praktijkonderzoek door middel van een interview met de ontwikkelaar van BrainBlocks. Tevens wordt in het praktijkonderzoek onderzocht wat de voornaamste oorzaken zijn van de conflicten in de behandelgroep locatie Venlo om te onderzoeken of deze te wijten zijn aan de typerende kenmerken van jongeren met een LVB. Wanneer er een goed beeld is gevormd wat de voornaamste oorzaken van conflicten zijn, kan er vervolgens onderzocht worden of een interventie/psycho-educatie gericht op de ontwikkeling van hun zelfbeeld, het aantal conflicten op de behandelgroepen reduceert.

Oorzaak conflicten

Observatie 1

Om antwoord te krijgen op deelvraag 4: *Wat zijn de voornaamste oorzaken van conflicten in de behandelgroep Venlo?* worden de jeugdigen op de behandelgroep geobserveerd in hun vrije tijdsbesteding om zo een beeld te krijgen wat de oorzaken zijn van conflicten. Met conflicten worden de conflicten onderling maar ook individuele conflicten bedoeld. De jongeren op locatie Venlo zijn in de leeftijd van 11 t/m 16. Alle jongeren op deze groep hebben een licht verstandelijke beperking. Bijkomende problematiek op deze groep zijn: hechtingsstoornis, ODD en een achterstand op de sociaal- emotionele ontwikkeling. Er wordt gekozen om te observeren omdat er op deze manier een helder beeld gevormd wordt welke soort conflicten zich voornamelijk voordoen op de groep.

Respondenten: 9 jeugdigen op Gastenhof Venlo

Onderzoeker: Anouk Elbers

Tijdsbestek: 3 maart tot en met 15 maart

De observaties vinden plaats om kwalitatieve gegevens te verzamelen met als doel een overzicht te krijgen van de voornaamste oorzaken van conflicten binnen de behandelgroep in Venlo.

De observaties zullen gedragsobservaties zijn. Daarbij zal het een combinatie zijn tussen een dagelijkse observatie en een systematische observatie zijn. Door de dagelijkse observatie zal er voortdurend bewust geobserveerd worden gedurende de dag. Op deze manier worden alle conflicten geobserveerd en ontstaat er een compleet beeld van de conflict oorzaken. De systematische observatie maken de observaties specifiek vooraf een lijst te maken met een overzicht van de oorzaken die kunnen leiden tot conflicten. Er wordt doelgericht geobserveerd. Er wordt gekozen voor een

participerende observatie. Door middel van participerende observaties neemt de observator deel aan situaties. De observator neemt deel aan de dagelijkse activiteiten en zal zich zo normaal mogelijk gedragen. Cliënten zullen zich hierdoor zo natuurlijk mogelijk gedragen. Hierdoor zullen de resultaten van de observaties goed aansluiten op de realiteit (Bil de, 2004). Wanneer er zich een conflict voor heeft gedaan zal deze kort beschreven worden om vervolgens onder te verdelen in de overzichtlijst met oorzaken.

Dataverzameling

Voorafgaand aan de observaties zal er een literatuuronderzoek gedaan worden naar de cognitieve- en sociale vaardigheden en reflectie- en communicatievaardigheden van licht verstandelijk beperkte jongeren. Aan de hand van deze literatuur zal een overzichtslijst ontstaan met oorzaken van conflicten die kenmerkend zijn voor jongeren met een LVB. Deze overzichtslijst zal als onderzoeksinstrument fungeren, zie figuur A. De conflicten die zich voordoen zullen in deze overzichtslijst gecategoriseerd worden met zowel datum, tijdstip als een geanonimiseerde naam. De observaties vinden plaats in de periode van 3 maart tot en met 15 maart. Er wordt gekozen voor minimaal 10 conflicten die geobserveerd worden. Er wordt gekozen voor minimaal 10 conflicten om een realistisch beeld te creëren van de realiteit.

De conflicten die zich gedurende de dag voordoen, zullen gecategoriseerd worden in figuur A. Figuur A is ontstaan door middel van verschillende bronnen in het literatuuronderzoek. Zo wordt overzichtelijk wat de voornaamste oorzaken van conflicten zijn op de behandelgroep Venlo.

Resultatenanalyse

Deze uitkomsten zullen als uitgangspunt genomen worden voor verder praktijkonderzoek. De vier cliënten met de meeste conflicten en de grootste leerbaarheid op korte termijn, krijgen psycho-educatie over hun LVB gericht op de meest voorkomende oorzaak van de conflicten.

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	
2.	Beperkt inlevingsvermogen	
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	
5.	Beperking in emotieherkenning	
6.	Externe attributie	
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	
9.	Moeite met stress en veranderingen	

Figuur A: Oorzaken conflicten (Bron: figuur 5; literatuuronderzoek)

Zelfbeeld en conflicten

Interventie

Om antwoord te krijgen op deelvraag 5: *Draagt een goed ontwikkeld zelfbeeld bij aan de ontwikkeling van reflectie- en communicatievaardigheden waardoor het aantal conflicten gereduceerd wordt?* krijgen 4 jeugdigen van Gastenhof Venlo psycho-educatie, en zal er met hen gesproken (interview) worden over conflicthantering.

Respondenten: 4 jeugdigen op Gastenhof Venlo

Cliënt A.
Cliënt B.
Cliënt C.
Cliënt D.

Onderzoeker: Anouk Elbers

Tijdsbestek: 24 maart t/m 26 maart. Gespreksduur: 20 minuten

Het interview vindt plaats op 24 maart tot en met 26 maart. Individueel wordt er met de jeugdigen gesproken over agressieregulatie. Het interview wordt een half gestructureerd interview om kwalitatieve gegevens te verzamelen (Saunders, Lewis & Thornhill, 2008). Er wordt gebruik gemaakt van een open interview. Hierdoor heeft de respondent de ruimte om in eigen woorden antwoord te geven op de vragen (Migchelbrink, 2013).

Voorafgaande zijn de vragen vastgesteld op basis van 'Het-lekker-in-je-vel-schema' (Bijlage 1). Deze vragen zijn open geformuleerd en standaard vragen horende bij het 'Het-lekker-in-je-vel-schema'. Vanuit hier wordt mogelijk meer geconcretiseerd en doorgevraagd om zoveel mogelijk informatie over het onderwerp te krijgen (Heerink, Pinkster, Bratti- van der Werf, 2009). Het interview is een geformaliseerd interview, waarbij er een vaste rolverdeling is tussen onderzoeker en respondent (Migchelbrink, 2013).

Dataverzameling

In het interview wordt gebruik gemaakt van 'Het-lekker-in-je-vel' schema, zie bijlage 1 (Gastenhof, 2014). Dit schema wordt in de literatuur het crisisonwikkelingsmodel genoemd. Dit model bestaat uit 5 fases. Elke fase weergeeft de gemoedstoestand van de jeugdige. Hoe hoger de fase, hoe meer ondersteuning en grenzen de jeugdige nodig heeft in het omgaan met emoties zoals agressie met als doel het voorkomen van conflicten (Hazelhof, Heck & Bruggeman, 2011). Naast dat het 'lekker in je vel schema' als doel heeft ter preventie van conflicten, wordt er ook voor dit schema gekozen omdat dit voor de jeugdigen herkenbaar is. Deze hebben ze aan het begin van de opname samen met de groepsleiding opgesteld.

Introductie

In de intro wordt uitgelegd waarom we dit gesprek voeren. Het gesprek gaat over boos zijn en hoe dat voelt. Er wordt vervolgens uitgelegd dat er gebruik gemaakt wordt van 'het lekker in je vel schema'. Wanneer dit niet bij de jeugdige bekend is, zal dit kort uitgelegd worden.

Kern

Per fase wordt een voorbeeld gegeven. Aan de hand van dit voorbeeld worden vragen gesteld en wordt dit ingevuld in het 'lekker in je vel schema'.

1. Hoe voel je je wanneer je (fase benoemen) bent?
2. Hoe zien wij dit aan jou? (doorvragen: je gezicht, je gedrag)
3. Hoe kan groepsleiding jou erbij helpen?
4. Wat kan je zelf doen om een fase terug te gaan?

Bij vraag 4 krijgen ze twee strategieën aangeboden. Deze strategieën komen voort uit het literatuuronderzoek. Voorbeelden van strategieën:

- Tellen tot 10
- Uit de situatie stappen en nadenkmomenten pakken. Op deze manier wordt de zelfcontrole gestimuleerd

- Situaties nabespreken

Wanneer ze er zelf niet op komen, worden ze de juiste richting op gestuurd waardoor het lijkt dat ze zelf met deze strategieën komen. Op deze manier krijgen de cliënten meer mogelijkheden en meer invloed op het eigen leven en zal de zelfstandigheid toenemen (Besten & van Vulpen, 2009).

Zie bijlage 1 voor het ‘Lekker in je vel schema’

Afsluiting

Aan het einde van het interview wordt de tweede en derde fase, de fase waarin de emoties tot conflicten leiden, gekoppeld aan de voornaamste oorzaak die bij deze jeugdige leidt tot conflicten. De voornaamste oorzaak komt voort uit observatie, onderzoeksinstrument A.

De jeugdige krijgen psycho-educatie over deze voornaamste oorzaak en de gevolgen hiervan. Deze oorzaak wordt gekoppeld aan de LVB.

Bij het geven van de psycho-educatie wordt gebruik gemaakt van enkele bladzijden uit het ‘Werkboek voor deelnemers, weet wat je kan. In gesprek met LVB’ (Trajectum, 2015), zie bijlage 2. Uit het werkboek wordt enkel de bladzijden gebruikt waarin LVB wordt uitgelegd en welke gevolgen dit heeft in het dagelijkse leven. Deze bladzijden ondersteunen datgene waar ik de desbetreffende jeugdigen over wil informeren op een verantwoorde manier.

Ter afsluiting wordt het ‘Lekker-in-je-vel-schema’ erbij gehaald en worden de twee strategieën: hoe om te gaan met de voornaamste oorzaak van conflicten herhaald. Deze strategieën hebben ze zelf bedacht en staan in het zojuist ingevulde ‘lekker in je vel schema’. Ze krijgen de opdracht om de komende twee weken gebruik te maken van deze strategieën om te zien of het een bijdrage levert bij het reduceren van conflicten. Aan het einde wordt gevraagd wat ze geleerd hebben van het gesprek om te controleren of ze begrepen hebben wat er verteld is.

Belangrijke tips uit de literatuur die gehanteerd wordt tijdens het interview zijn:

- Gebruik voornamelijk korte zinnen en formuleer deze zinnen concreet
- Gebruik simpele woorden maar waak ervoor dat je niet kinderachtig gaat praten
- Geef jeugdige met een LVB weinig keuze wanneer ze tussen iets moeten kiezen
- Herhaling is erg belangrijk!
- Laat regelmatig stiltes vallen, dit geeft de jongeren met een LVB de tijd om informatie te verwerken
- Controleer regelmatig of de boodschap begrepen is
- Pas je spreektempo aan. Een snelle communicatie kan moeilijk verwerkt worden.
- Bespreek in een gesprek niet meerdere onderwerpen, maar behandel ze apart.
- Wees consequent en betrouwbaar in gedrag
- Ondersteun en bied hulp
- Wees als hulpverlener betrokken maar ga niet diep mee in wispelturig gedrag
- Veroordeel niet maar toon begrip
- Neem de mening van de cliënt serieus
- Wanneer zich een onduidelijke situatie voordoet, leg dit uit
- Verdeel ingewikkelde activiteiten in kleine stapjes
- Gebruik visueel materiaal om de communicatie te ondersteunen
- Toon oprechte betrokkenheid, aandacht en interesse voor de ander

Reduceren van conflicten

Observatie 2

Om antwoord te krijgen op deelvraag 5: *Draagt een goed ontwikkeld zelfbeeld bij aan de ontwikkeling van reflectie- en communicatievaardigheden waardoor het aantal conflicten gereduceerd wordt?*

worden de vier jeugdigen die psycho-educatie gekregen hebben vervolgende de komende 2 weken geobserveerd. De vier jeugdigen op de behandelgroep worden in hun vrije tijdbesteding geobserveerd zodat er een ongedwongen kader ontstaat waarin de jeugdigen zich zo gedragen dat er een realistisch beeld ontstaat van de praktijk.

Respondenten: 4 jeugdigen op Gastenhof Venlo

Onderzoeker: Anouk Elbers

Tijdsbestek: 30 maart t/m 12 april

De observatiemethode is gelijk aan observatie 1 (zie observatie 1 – oorzaken conflicten). Het gaat hier om een identiek proces, maar nu als posttest om te kijken of er verschillen zijn. De observaties zullen gericht zijn op 4 cliënten die tevens de psycho-educatie gekregen hebben.

Dataverzameling

Als onderzoeksinstrument wordt gebruik gemaakt van figuur A. De conflicten die zich voordoen bij deze vier respondenten zullen in de overzichtslijst gecategoriseerd worden met zowel datum, tijdstip als een geanonimiseerde naam. De observaties vinden plaats in de periode van 30 maart tot en met 15 april 2015. Er wordt voor dit tijdsbestek gekozen omdat de kinderen op deze manier 2 weken de tijd hebben om het geleerde mogelijk toe te passen in de praktijk. De conflicten die zich gedurende de dag voordoen, zullen gecategoriseerd worden in figuur A. Zo wordt overzichtelijk welke conflicten (en oorzaak) de desbetreffende jeugdigen komen of op welke manier zij dit conflict voor zijn.

Resultatenanalyse

De resultaten worden vergeleken met de resultaten bij observatie 1. Aan de hand van deze resultaten kan een conclusie getrokken worden.

BrainBlocks en jongeren met een LVB

Interview

Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat de methode BrainBlocks (een methode voor mensen met autisme) veel aspecten behandelt die overeenkomen met LVB jongeren en kan er geconcludeerd worden dat BrainBlocks mogelijk aansluit op de doelgroep LVB. Echter blijft de vraag in hoeverre de overeenkomsten ook daadwerkelijk met elkaar te vergelijken zijn. En hoe is deze methode tot stand gekomen en sluit het visueel materiaal ook aan op LVB jongeren. Deze vragen worden onderzocht met behulp van een interview met de ontwikkelaar van BrainBlocks 'Stephan van de Ven'. Hij kan onderbouwd aangeven hoe deze methode tot stand gekomen is, en wat zijn visie is op een mogelijke toepassing bij jongeren met een LVB (zonder autisme).

Het interview dat plaatsvindt op 20-3-2015 wordt een halfgestructureerd interview om kwalitatieve gegevens te verzamelen (Saunders, Lewis & Thornhill, 2008). Er wordt gebruik gemaakt van een halfgestructureerd, open interview. Hierdoor heeft de respondent de ruimte om in eigen woorden over het gekozen onderwerp te vertellen (Migchelbrink, 2013).

Voorafgaande zijn er onderwerpen en thema's vastgesteld om hier open vragen over te stellen, vanuit hier wordt er steeds meer geconcretiseerd en doorgevraagd om zoveel mogelijk informatie over het onderwerp te verkrijgen (Heerink, Pinkster, Bratti- van der Werf, 2009).

Het interview is een geformaliseerd interview, waarbij er een vaste rolverdeling is tussen onderzoeker en respondent, het interview is van te voren afgesproken met een specifieke tijd en tijdsduur (Migchelbrink, 2013).

Het interview wordt uitgevoerd door drie onderzoekers uit het CPI. Deze drie onderzoekers doen alle drie onderzoek naar de methode BrainBlocks. De drie onderzoekers stellen over BrainBlocks verschillende vragen.

Respondenten: Stephan van de Ven (ontwikkelaar BrainBlocks)

Onderzoeker: Anouk Elbers, Bas Kuijpers & Irene Eggen

Tijdsbestek: 20-3-2015 11.00 uur (max. 60 min.).

Dataverzameling

Er is gekozen om één persoon het interview te laten uitvoeren om zo de rust te behouden in het gesprek. De overige twee personen zullen doorvragen waar nodig.

In het literatuuronderzoek bleek dat er veel overeenkomsten zijn. Vanuit dit gegeven is één vraag dan ook:

- Tussen jeugdigen met een LVB en autisme zijn meerdere overeenkomsten, bijvoorbeeld tijd om informatie te verwerken. Vindt u zelf dat deze overeenkomsten tussen ASS en LVB te vergelijken zijn?

Daarnaast worden vragen gesteld over bepaalde randvoorwaarden en vaardigheden die belangrijk zijn om BrainBlocks te kunnen toepassen, maar voor jongeren met een LVB moeilijk zijn. Uit literatuuronderzoek is gebleken dat het bijvoorbeeld voor jongeren met een LVB het moeilijk is om abstract te kunnen denken en praten in blokjes zoals BrainBlocks dat hanteert, is vrij abstract. Tevens wordt er beroep gedaan op de reflectievaardigheden van cliënten. Ook dit is moeilijk voor jongeren met een LVB. Hoe wordt hier in de praktijk mee omgegaan.

Daarnaast is het voor de onderzoekers onmogelijk om binnen het korte tijdsbestek van het onderzoek, BrainBlocksessies binnen de stichting Gastenhof te observeren. Op deze manier blijft het onduidelijk hoe deze methode in de praktijk gegeven wordt. Hierover zullen interview vragen gesteld worden om zo alsnog een helder beeld te krijgen over de methode. Zie bijlage 3 voor de interview vragen.

Resultatenanalyse

Het interview wordt vervolgens uitgewerkt in een transcript. Het transcript geeft vervolgens antwoord op de verschillende deelvragen. Deze antwoorden worden in een conclusie geformuleerd.

Eindanalyse

3.2. Respondenten

Voor het praktijkonderzoek zijn drie groepen respondenten benaderd.

Groep 1: Zijn alle negen jeugdigen op de behandelgroep. Er is voor deze groep gekozen om een beeld te krijgen wat de voornaamste oorzaken zijn van conflicten binnen de groep.

Groep 2: De vier jeugdigen op de behandelgroep vormen een subgroep die gekozen zijn uit groep 1 door hun aantal conflicten, maar daarnaast ook doordat deze vier jeugdigen mogelijk op korte termijn het best leerbaar zijn. Deze vier jeugdigen vormen de respondentengroep voor verder onderzoek.

Groep 3: De laatste respondent is Stephan van de Ven. Stephan van de Ven heeft enkele jaren gewerkt als groepsleiding bij Herlaarhof en de La Salle. Tot op heden is hij werkzaam als psychomotorische kindervertherapeut. Stephan van de Ven is de bedenker en ontwikkelaar van Brainblocks. In de praktijk was het niet mogelijk om BrainBlock sessies te observeren met als gevolg dat er geen helder beeld over BrainBlocks in de praktijk gevormd kon worden. Er is voor deze respondent gekozen om de praktische vragen over BrainBlocks beantwoord te krijgen.

3.3. Onderzoeksmethode

Gedurende het praktijkonderzoek hebben zich twee observatieperiodes voorgedaan en is er een interview afgenomen.

Groep 1 is gedurende twee weken geobserveerd in hun vrijetijdsbesteding om zo een beeld te krijgen wat de oorzaken zijn van conflicten. Met conflicten werden hier de conflicten onderling bedoeld maar ook individuele conflicten. Bij de deze observaties is gebruik gemaakt van het observatie-instrument bestaande uit een overzichtslijst van oorzaken van conflicten. Dit observatie-instrument is ontstaan tijdens het literatuuronderzoek (zie bijlage 4).

Groep 2 is gedurende twee weken geobserveerd nadat zich de interventie voorgedaan heeft (zie 3.4 interventie). De respondenten uit groep 2 zijn in hun vrijetijdsbesteding geobserveerd zodat er een ongedwongen kader ontstond waarin de respondenten zich zo gedroegen dat er een realistisch beeld ontstond van de praktijk. Bij deze observaties is gebruik gemaakt van het observatie-instrument bestaande uit een overzichtslijst van oorzaken van conflicten. Dit observatie-instrument is ontstaan tijdens het literatuuronderzoek (zie bijlage 4). Deze is hetzelfde als het observatie-instrument bij groep 1 zodat op het einde de resultaten met elkaar vergeleken kunnen worden.

Groep 3; deze respondent is door drie onderzoekers geïnterviewd. Deze drie onderzoekers doen alle drie een soortgelijk onderzoek naar de methode BrainBlocks. Er is gekozen voor een gezamenlijk interview zodat Stephan van de Ven niet drie momenten moest inplannen om soortgelijke vragen te beantwoorden. Voorafgaand zijn de interviewvragen opgesteld. Gedurende het interview is er niet

afgeweken van de vragen maar zijn er alleen enkele vragen toegevoegd. Het interview is uitgewerkt in een transcript (zie bijlage 5) en vervolgens is dit interview geanalyseerd om tot resultaten te komen.

3.4. Interventie

Op groep 2 is een interventie toegepast bestaande uit drie onderdelen.

Interventie onderdeel 1: Met deze respondenten is gesproken over boos zijn. Er is hierbij gebruik gemaakt van het ‘Lekker-in-je-vel-schema’ oftewel het crisisonwikkelingsmodel (zie bijlage 1). Dit ‘Lekker-in-je-vel-schema’ geeft weer hoe deze vier respondenten denken over boos zijn, hoe ze dat ervaren en wat ter preventie gedaan kan worden.

Interventie onderdeel 2: Tijdens deze interventie hebben deze vier respondenten ook psycho-educatie gekregen betreft LVB. Hierbij is gebruik gemaakt van enkele bladzijden uit het werkboek: ‘Werkboek voor deelnemers, weet wat je kan. In gesprek met LVB’. Enkel de bladzijden over LVB en hoe dit gevolgen heeft op het dagelijkse leven (zie bijlage 2).

Interventie onderdeel 3: Ter afsluiting hebben deze vier respondenten enkele strategieën gekregen hoe ze met de desbetreffende oorzaak om konden gaan om in de toekomst het aantal conflicten te reduceren.

3.5. Resultaten

Observatie 1 met de respondenten uit groep 1 heeft plaatsgevonden voorafgaand van de interventie. Vervolgens heeft de interventie plaatsgevonden.

Observatie 2 met de respondenten uit groep 2 heeft zich plaatsgevonden na de interventie.

Naast de observaties is er ook nog een interview afgenomen bij de ontwikkelaar van BrainBlocks. Dit interview is uitgewerkt in een transcript en vervolgens geanalyseerd om te komen tot resultaten die hieronder beschreven zullen worden.

3.5.1. Resultaten observatie 1

In het praktijkonderzoek is groep 1 geobserveerd in hun vrijetijdsbesteding. De conflicten onderling en/of individueel zijn genoteerd en vervolgens in het onderzoeksinstrument gecategoriseerd per oorzaak. Zie bijlage 6 voor de details van de uitkomsten van dit onderzoek.

In totaal hebben zich gedurende de observatieperiode 24 conflicten voorgedaan.

Uit deze observatie is 2x geconstateerd dat zowel een beperking in communicatievaardigheden en een beperking in het probleemoplossend vermogen, heeft geleid tot het ontstaan van conflicten. Zowel de beperking in het inlevingsvermogen als de beperking in emotieherkenning en externe attributie leiden 1x tot een conflict gedurende twee weken. Moeite met het omgaan van stress en veranderingen leidde 3x tot een conflict en een beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen leidde 4 x tot een conflict.

Uit de observatie blijkt de grootste oorzaak van conflicten de impulsiviteit te zijn: dit is 10x waargenomen. Opvallend is dat een beperking in de gewetensontwikkeling gedurende de observatieperiode geen oorzaak van conflicten is geweest.

Vervolgens is besloten om een subgroep te vormen voor nader onderzoek. Deze subgroep viel op, omdat deze vier jeugdigen een groot aandeel hadden in het totaal aan conflicten. Daarnaast waren deze vier jeugdigen mogelijk het meest leerbaar op korte termijn. Deze subgroep vormt respondentengroep 2.

Voor verder onderzoek was het interessant om het aantal conflicten van de respondenten uit groep 2, te onderzoeken in observatie 1. Het totaal aantal conflicten waarin deze respondenten betrokken waren, is 16. Dit is 66,6% van het aantal conflicten.

Uit de resultatenanalyse blijkt ook dat het de meest voorkomende oorzaken bij de respondenten uit groep 2, overeenkomen met de meest voorkomende oorzaken uit groep 1. In de praktijk betekende dit dat de interventie zich voornamelijk zou richten op de beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen, het omgaan met stress en veranderingen en de impulsiviteit. Zie figuur 6 voor een overzicht per oorzaak van de conflicten.

Categorie	Oorzaak	Totaal aantal groep 1	Aandeel in het totaal door groep 2
1.	Beperking in communicatievaardigheden	2	1
2.	Beperkt inlevingsvermogen	1	1
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	4	4
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	2	1
5.	Beperking in emotieherkenning	1	1
6.	Externe attributie	1	1
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	-	
8.	Impulsiviteit	10	4
9.	Moeite met stress en veranderingen	3	3

Figuur 6

3.5.3. Resultaten observatie 2

In het praktijkonderzoek is groep 2 na de interventie geobserveerd in hun vrijetijdsbesteding. De conflicten onderling en/of individueel zijn genoteerd en vervolgens in het onderzoeksinstrument gecategoriseerd per oorzaak. Zie bijlage 7 voor de details van de uitkomsten van dit onderzoek.

In totaal hebben zich gedurende de observatieperiode 11 conflicten voorgedaan.

Uit deze observatie is 1x geconstateerd dat een beperking in communicatievaardigheden, beperking in inlevingsvermogen, beperking in het probleemoplossend vermogen en moeite met stress en veranderingen heeft geleid tot een conflict. Opvallend is dat de oorzaak; moeite met stress en veranderingen een van de oorzaken waar de respondenten uit groep 2 de interventie op toegepast hebben gekregen, gedaald is in aantallen. Daar waar ze in de eerste observatie 3x in conflict raakten, is dit gereduceerd naar 1x.

De beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen is 3x gedurende observaties geconstateerd. Wanneer dit vergeleken wordt met observatie 1 en het aandeel dat groep 2 hierin had op het totaal aantal conflicten, is er een verschil van 1.

Twee categorieën die wel voorkwamen in observatie 1, zijn in observatie 2 afgevallen. In observatie 2 was er geen conflict te wijten aan een beperking in emotieherkenning of externe attributie.

De grootste oorzaak uit observatie 1, was de impulsiviteit bij jongeren met een LVB. Twee van de vier jeugdigen hebben in de interventie hier psycho-educatie over gekregen met daarbij horende strategieën. Kijkende naar observatie twee, blijkt het aantal conflicten te wijten aan de impulsiviteit, gedaald te zijn van 10 naar 4, maar wanneer er gekeken wordt naar het aandeel van groep twee in observatie 1, blijkt dit aantal ook 4 te zijn. Het aantal conflicten ontstaan door impulsiviteit is gelijk gebleven.

Zie figuur 7 voor een overzicht per oorzaak.

Kijkende naar observatie twee, is het aantal conflicten door de respondenten uit groep 2, gereduceerd van 16 naar 11. Een daling van 32 %.

De voornaamste oorzaken van de 11 conflicten liggen voornamelijk bij de impulsiviteit en de beperkte ontwikkeling van (sociale)informatieverwerking.

Categorie	Oorzaak	Aantal groep 2
1.	Beperking in communicatievaardigheden	1
2.	Beperkt inlevingsvermogen	1
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	3
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	1
5.	Beperking in emotieherkenning	-
6.	Externe attributie	-
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	-
8.	Impulsiviteit	4
9.	Moeite met stress en veranderingen	1

Figuur 7

3.5.4. Resultaten interview

Uit literatuuronderzoek bleek dat er ook een praktijkonderzoek vereist was bij het beantwoorden van de deelvraag; *In hoeverre past BrainBlocks 'een methode om communicatie vaardigheden en reflectievaardigheden te versterken' bij de doelgroep jongeren met een LVB?*

Er is daarom een interview afgenomen met Stephan van de Ven, de ontwikkelaar van BrainBlocks.

De afname is gedaan door drie onderzoekers, ieder met een eigen doel. Ik heb me in het interview voornamelijk gericht op de vaardigheden die een vereist zijn bij de uitvoering van BrainBlocks om zo antwoord te kunnen geven op mijn hoofd- en deelvragen.

BrainBlocks doet beroep op het abstractievermogen, iets waar jongeren met een LVB beperkt in zijn.

Aan Stephan is gevraagd hoe hier in de praktijk mee omgegaan wordt.

Uit het interview met Stephan is gebleken dat uit de praktijk bewezen is dat ondanks dat er een beroep gedaan wordt op het abstractievermogen, de jongeren hier geen moeite mee hebben. "De praktijk wijst uit dat een aantal jongeren het heel goed kunnen, en een aantal jongeren die dit heel lastig vinden." zo spreekt Stephan. "Het is wel iets waarvan je verwacht dat het lastig is voor het brein, maar uiteindelijk lukt het toch vrij goed. Het heeft vooral te maken met de manier hoe er sturing en begeleiding gegeven wordt. Het draait heel erg om het communicatieaspect". Door middel van doorvragen op dit communicatieaspect, spreekt Stephan over EBL.

De belangrijkste basis om BrainBlocks toe te kunnen passen is EBL, 'Emergency Body Language'.

EBL gaat over interactiestructuren, ik-ander begrijpen. EBL gebruikt lichaamstaal als instrument om jongeren te helpen zichzelf, de ander en hun omgeving beter te begrijpen. Wanneer een jongere zich in een gesprek kan voegen, spreekt Stephan over een gezonde interactiestructuur.

Een gezonde interactiestructuur is van belang om te kunnen reflecteren naar de praktijk. Dan kan een boodschap ontvangen worden en is er een mogelijkheid tot oorzaak- gevolg-denken. Stephan van de Ven legt EBL nogmaals uit: "EBL, dan communiceer je. Ik praat, jullie ontvangen en jullie geven daarin iets terug. Je gaat met mij hierin mee, en ik voeg weer in bij jullie en op deze manier communiceren we. Bij een gezonde interactiestructuur, is er een balans in gezamenlijkheid en onderscheidendheid. Een voorwaarde voor BrainBlocks is dus niet zozeer leeftijd of intelligentie, maar of de ik-ander structuur goed ontwikkeld is".

Naast een beperking in het abstractievermogen, is er ook een vraag gesteld betreft de beperking van reflectievermogen van jongeren met een LVB. BrainBlocks doet groot beroep op dit reflectievermogen omdat jeugdigen visueel moeten maken, aan de hand van blokjes, wat er in het

hoofd afspeelde in een gebeurde situatie. Uit de praktijk blijkt, zo spreekt Stephan van de Ven: “Als je bezig bent met sociale interactie, ben je bezig met een stukje bewustwording. Bewustwording van hé hoe is dat bij mij en hoe is het voor de ander. Het is de truc om de jongeren of het kind zijn eigen last te laten ervaren en zelf met oplossingen in hemzelf te laten komen”. Volgens Stephan van de Ven lukt dit dankzij het visueel materiaal wat BrainBlocks aanbiedt. “Wat BrainBlocks doet, is het creëren van afstand. Mijn brein ligt daar maar ik kan er met afstand naar kijken”. Dankzij visuele hulpmiddelen kan er op een afstand naar het brein gekeken worden en wordt er een stukje bewustwording gecreëerd. Stap voor stap kan het stuk reflecteren begeleid worden om zo te komen tot oplossingen en dat uiteindelijk te integreren in het dagelijkse leven. “Alleen al als ik aan een kind vraag, goh laat het eens zien hoe het vandaag met je is. Leg dat eens daar neer. Dan ben je al bezig met zelfreflectie. Je moet al naar jezelf kijken hoe voel/ervaar ik dat en op welke wijze geef ik dat vorm. Er wordt inzicht gecreëerd over hun eigen denken en dat is bewustwording. En bewustwording heb je nodig om te komen tot gedragsverandering”.

Een andere vaardigheid die vereist is bij BrainBlocks zijn de communicatievaardigheden. BrainBlocks stimuleert deze ontwikkeling. BrainBlocks ontwikkelt één taal en één beeld per individu. Dankzij het visueel materiaal kan er gecommuniceerd worden. Elk individu geeft zijn eigen taal aan het visueel materiaal van BrainBlocks. Stephan laat een voorbeeld zien om één beeld en één taal te verduidelijken. “Een jongen stapelt blokjes op cilinders en creëert zo een toren. De cilinders betekenen bij deze jongen op dat moment, een koptelefoon. Wanneer de cilinder onder de toren uitgetrokken wordt, stort de toren in. En dat wordt terug gezien in gedrag. Het wordt soms makkelijker als ze dan een BrainBlocks taal kunnen spreken. Een cliënt kan dan bijvoorbeeld zeggen dat ze een blokkenrommel ervaren. Dan is het voor iedereen om hem heen helder wat hij bedoeld. Of ze kunnen zeggen dat ze een bruggetje nodig. Hier kan je als hulpverlener op inspelen en vragen of ze datgene wat ze voelen, neer kunnen leggen, hoe het eruit ziet. Dan komt je tot bewustwording en hoe dat in dat brein past en hoe een bruggetje je kan helpen”. BrainBlocks ondersteunt datgene wat voor sommige jeugdigen moeilijk te verwoorden is.

In het interview zijn ook de overeenkomsten tussen de behandelde aspecten binnen de methode BrainBlocks en kenmerken horende bij LVB besproken. Behandelde aspecten zoals de tijd om informatie te verwerken, omgaan met onduidelijkheden, de beperking in het uiten en herkennen van emoties etc. (zie literatuuronderzoek 2.2.2 figuur 4). Er is naar de mening van Stephan, betreft deze overeenkomsten gevraagd. Hieruit blijkt dat het moeilijk te zeggen is of de overeenkomsten ook daadwerkelijk overeenkomsten zijn. Stephan kon hier geen eenduidig antwoord op geven. Beide problematiek zowel autisme als LVB zijn een informatieverwerkingsproblematiek en een contactstoornis, maar de oorzaak kan bij beide anders zijn. “Het gaat over het aantal verbindingen in dat brein, wat actief is of aangesproken kan worden. Dit kan van elkaar verschillen”.

Er is vervolgens gevraagd of de methode BrainBlocks ook ingezet kan worden op jongeren met LVB zonder autisme. Stephan geeft aan dat BrainBlocks daar niet voor geschreven is. “Ik denk dat een visueel hulpmiddel voor heel veel stoornissen kan helpen en niet alleen voor LVB of autisme. Alleen past BrainBlocks bij het brein van een kind met autisme en zie je ook dat veel kinderen met autisme zich daar sterk in herkennen”. De herkenning is erg belangrijk voor het toepassen van BrainBlocks. Op deze manier is het mogelijk om informatie eigen te maken en daarmee te communiceren. “Een kind met ADHD vindt het visueel materiaal met het hoofd misschien saai, want het zegt hun niet zo veel”. Elke problematiek vraagt een ander visueel hulpmiddel. Er zijn inderdaad overeenkomsten met LVB en autisme, en enkele thema's zouden toegepast kunnen worden, maar dit is niet het volledige pakket en daarnaast ook niet volledig onderbouwd.

3.6. Conclusie

Het praktijkonderzoek geeft antwoord op de vragen;

- *Wat zijn de voornaamste oorzaken van conflicten binnen de behandelgroep Venlo?*
- *Draagt een goed ontwikkeld zelfbeeld bij aan de ontwikkeling van reflectie- en communicatievaardigheden waardoor het aantal conflicten gereduceerd wordt?*
- *In hoeverre past BrainBlocks ‘een methode om communicatie vaardigheden en reflectievaardigheden te versterken’ bij de doelgroep jongeren met een LVB?*

Uit praktijkonderzoek blijkt dat de voornaamste oorzaken van conflicten binnen de behandelgroep te wijten zijn aan de beperking in (sociale)informatieverwerking, het omgaan met stress en veranderingen en impulsiviteit. Maar ook andere oorzaken komen aanbod binnen de behandelgroep en zorgen regelmatig voor verschillende conflicten. Gedurende de observatieperiode waren er geen conflicten te wijten aan een beperking in de gewetensontwikkeling.

Uit de resultaten van de eerste observatie blijkt dat de vier jeugdigen uit respondentengroep 2 betrokken waren bij 16 conflicten van de 24. Dit was 66,6% van het totaal aantal conflicten.

Met vier jeugdigen is een interventie gedaan met als doel een ontwikkeling in hun zelfbeeld in de hoop dat het stukje bewustwording leidt tot minder conflicten.

Uit de resultaten van de tweede observatie, blijkt respondentengroep 2 betrokken waren bij 11 conflicten. De oorzaak lag hier voornamelijk bij de impulsiviteit en de beperking in (sociale)informatieverwerking. Dit komt overeen met de eerste observatie. Echter blijkt dat de interventie voor minimaal verschil heeft gezorgd in het aantal conflicten te wijten aan de impulsiviteit en (sociale)informatieverwerking. Ook is er weinig verschil merken bij andere oorzaken die leiden tot conflicten. Gedurende de tweede observatieperiode zorgde de beperking in het omgaan met emoties, een beperkt gewetensontwikkeling en externe attributie niet voor conflicten.

Het aantal conflicten waarbij respondentengroep 2 betrokken is geweest is van 16 naar 11 gereduceerd. Dit is een daling van 32%.

Een mogelijke oorzaak van deze reductie is een ontwikkeling van het zelfbeeld. De respondenten uit groep 2 hebben een interventie bestaande uit drie onderdelen gekregen. Een van deze onderdelen was het geven van een psycho-educatie over LVB. Uit de gespreksvoeringen is gebleken dat 3 van de 4 cliënten niet op de hoogte waren van hun LVB problematiek. Één jeugdige was zelfs erg overtuigd dat hij dit niet had. Wel was het voor 2 van 4 cliënten duidelijk wat hun oorzaak van conflicten was, en was de uitleg erbij voor hen erg herkenbaar. De overige 2 cliënten leken datgene wat verteld werd, voor de eerste keer te horen en was er weinig teken van herkenning. Door deze twee cliënten werd er wel geluisterd en vragen gesteld, en konden ze aan het einde wel vertellen waar ze de komende tijd aan gingen werken.

Uit de tweede observatie viel op dat bij 2 van de 11 conflicten waarbij respondentengroep 2 betrokken was, twee cliënten achteraf konden benoemen wat ze anders hadden kunnen doen om een conflict te voorkomen. Één jeugdige heeft een conflict helemaal kunnen vermijden door te benoemen hoe ze zich voelde, wat er in haar omging, en wat ze heeft gedaan om een conflict te voorkomen.

Door bovenstaand gegeven kan er met enige voorzichtigheid geconcludeerd worden dat een goed ontwikkeld zelfbeeld bijdraagt aan het reduceren van conflicten.

Om de deelvraag; *In hoeverre past BrainBlocks 'een methode om communicatie vaardigheden en reflectievaardigheden te versterken' bij de doelgroep jongeren met een LVB?* te beantwoorden, was er ook een praktijkonderzoek nodig.

Uit literatuuronderzoek bleek dat er bepaalde vaardigheden een vereiste waren bij de uitvoering van BrainBlocks, maar dit waren vaardigheden die beperkt ontwikkeld zijn bij jongeren met een LVB.

Vaardigheden zoals het abstractievermogen, reflectievermogen en de communicatievaardigheden.

Uit het interview blijkt dat een beperking in deze vaardigheden geen obstakel zijn voor het toepassen van BrainBlocks. Volgens de praktijkervaring van Stephan van de Ven, blijkt dat het abstract visueel materiaal van Brainblocks onder goede begeleiding, prima toegepast kan worden en dat het reflecteren, ook voor jongeren die dat moeilijk vinden, mogelijk maakt. Jongeren leren op een afstand te kijken naar hun eigen brein en door het visueel neer te leggen.

Doordat ze op een afstand naar hun eigen brein kunnen kijken, wordt er een stukje bewustwording gecreëerd en komen ze uiteindelijk op een punt dat ze zelf oplossingen kunnen bedenken en dat kunnen integreren in het dagelijkse leven.

Ook de communicatievaardigheden word op deze manier verder ontwikkeld. BrainBlocks ontwikkelt één taal en één beeld per individu en het visueel materiaal ondersteunt datgene wat voor sommige jeugdigen met een LVB moeilijk te verwoorden is.

Uit literatuuronderzoek blijkt dat er veel overeenkomsten zijn tussen een jongeren met LVB en een jongeren met autisme. Veel kenmerken die behandeld worden in de methode BrainBlocks zijn ook

herkenbaar bij jongeren met en een LVB waardoor er gezegd kan worden dat BrainBlocks ook toegepast kan worden op LVB jongeren. Echter uit het interview met Stephan van de Ven blijkt dat deze overeenkomsten mogelijk niet met elkaar te vergelijken zijn. De methode BrainBlocks is ontwikkeld voor jongeren met autisme. Het visueel materiaal waaruit BrainBlocks bestaat is zeer herkenbaar voor jongeren met autisme. Zij herkennen zich hier zelf in waardoor het voor hen bruikbaar is in de behandeling. In hoeverre jongeren met een LVB zich hierin herkennen is niet duidelijk.

Daarnaast moeten jeugdigen een gezonde interactiestructuur beheersen wil BrainBlocks toegepast kunnen worden. Bij een ongezonde interactiestructuur is behandeling met BrainBlocks niet mogelijk en is eerst een ontwikkeling nodig voor een goede interactiestructuur, zo geeft Stephan van de Ven aan. Het is niet zozeer de leeftijd of intelligentie, maar of de ik-ander structuur goed ontwikkeld is.

Er kan dus enerzijds geconcludeerd worden dat wanneer er een gezonde interactiestructuur aanwezig is, BrainBlocks toegepast kan worden op jongeren met een LVB. De beperking in vaardigheden blijken geen probleem te zijn.

Anderzijds blijkt dat BrainBlocks niet voor jongeren met een LVB ontwikkeld is. Een visueel hulpmiddel werkt voor veel verschillende stoornissen, echter moet het visueel hulpmiddel aansluiten op de doelgroep. Of Brainblocks aansluit op LVB is onduidelijk. Jongeren met een LVB herkennen zich hier mogelijk niet in en worden mogelijk overprikkeld of onderprikkeld zo spreekt Stephan. Op de vraag in hoeverre BrainBlocks past bij iemand met een LVB lijkt af te hangen van individuele factoren bijvoorbeeld een goed ontwikkelde interactiestructuur of dat iemand zich herkent in het visueel hulpmiddel en niet van de stoornis zelf.

3.7. Beperkingen praktijkonderzoek

Gedurende het praktijkonderzoek is gebruik gemaakt van een observatie-instrument. Het observatie-instrument is voortgekomen uit literatuuronderzoek en is theoretisch onderbouwd. Echter kan er getwijfeld worden over de strakke categorisering die is gehanteerd bij de oorzaken van conflicten. De oorzaken die gehanteerd worden binnen het praktijkonderzoek komen voort uit de literatuur. Echter, praktijkonderzoek roept twijfel op of de ene categorie de ander uitsluit. Zo is mij opgevallen dat bijvoorbeeld door een beperkte ontwikkeling in de communicatievaardigheden of (sociale)informatieverwerking, het voor jongeren met een LVB moeilijk is om duidelijk te maken wat ze bedoelen. Dit veroorzaakt stress en deze stress veroorzaakt conflicten. Tijdens de observaties was het daarom moeilijk om een conflict aan een bepaalde oorzaak te koppelen.

Daarnaast moet het reductiepercentage van 32% van het aantal conflicten voorzichtig geconcludeerd worden. Op zich is een afname van 32% aanzienlijk maar het betreft hier twee observatiemomenten. De korte tijdsduur heeft hier voor een beperking gezorgd en kan het ook toeval zijn dat er minder conflicten waren tijdens de tweede observatie.

Hoofdstuk 4 - Conclusie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk wordt beantwoord of het doel van het onderzoek behaald is en wordt er antwoord gegeven op de onderzoeksvraag. Vanuit deze conclusie worden enkele aanbevelingen gegeven voor de praktijk.

Onderzoeksvraag

Hoe is de methode BrainBlocks, die ontworpen is voor autisme, aan te passen zodat deze geschikt is voor jongeren met een licht verstandelijke beperking zonder autisme en zij zich verder kunnen ontwikkelen in hun vermogen tot conflicthantering?

Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om vast te stellen of BrainBlocks geschikt is voor, of aangepast kan worden aan jeugdigen met een LVB zonder autisme, zodat deze jeugdigen zichzelf kunnen ontwikkelen in hun zelfreflectie en communicatievaardigheden, waardoor het aantal conflicten onderling en/of individueel afneemt.

4.1. BrainBlocks in het kort

BrainBlocks is een methode, ontwikkelt voor mensen met autisme ongeacht welk IQ ze hebben. Door BrainBlocks krijgen mensen met autisme handvatten om het perspectief te verduidelijken en krijgen andere in naaste omgeving inzicht in hun gedrag. Aan de hand van het visueel materiaal bestaande uit blokjes, cilinders, bruggetjes etc. kunnen mensen met autisme communiceren en kunnen laten zien wat er in hun hoofd omgaat. Zij leggen dit neer op een afgebeeld brein. Door visueel neer te leggen wat erin hun hoofd omgaat, leren zij op een afstand naar hun eigen brein te kijken en ontwikkelen ze een stuk bewustwording. Op deze manier ontwikkelt zich het zelfbeeld en het reflectievermogen. Naast het visueel materiaal heeft BrainBlocks ook nog een handleiding waarin verschillende aspecten van het autismespectrumstoornis besproken worden verdeeld onder twee hoofdthema's; informatieverwerkingsstoornis en contactstoornis. Onder deze hoofdthema's vallen de aspecten. In de handleiding spreken ze hier over thema's. Voorbeelden van thema's zijn: Trage informatieverwerking, oog voor detail, volgorde van handelen, schakeltijd, bruggetjes, emoties etc. (zie literatuuronderzoek 2.2.2 conclusie, figuur 2).

Het visueel materiaal kan hierbij gebruikt worden door de hulpverlener om visueel de problematiek uit te leggen afhankelijk waar de cliënt behoefte aan heeft.

4.2. Conclusie

De methode BrainBlocks wordt in de praktijk toegepast op jongeren met zowel een normaal IQ als jongeren met een licht verstandelijke beperking.

In de behandeling met BrainBlocks worden verschillende vaardigheden verwacht van jongeren. Zo wordt er beroep gedaan op de reflectievaardigheden, communicatievaardigheden en op het abstractievermogen van de kinderen. Uit literatuuronderzoek is gebleken dat het reflectievermogen bij jongeren met een LVB beperkt ontwikkeld is door hun stagnatie in de ontwikkeling van de meta-cognitieve vaardigheden en het abstractievermogen. Hierdoor is het voor deze jongeren moeilijk om terug te kijken naar situaties en om hun eigen aandeel te analyseren. Doordat deze jongeren een beperking hebben in hun reflectievermogen, is het voor jongeren met een LVB lastig om datgene wat ze geleerd hebben, te integreren in andere situaties.

Vanuit het literatuuronderzoek zou de conclusie getrokken kunnen worden dat BrainBlocks niet geschikt is voor jongeren met een LVB. Echter uit het interview blijkt dat deze methode toch goed te werken. Door te werken met blokjes wordt de reflectie visueel gemaakt en is het voor jongeren mogelijk om op deze manier situaties te analyseren en op een afstand naar het brein te kijken. Daarnaast hebben jongeren met een LVB een beperking in hun communicatievaardigheden. Taal is abstract en een beperking in de cognitieve vaardigheden maakt het verbaal uitdrukken moeilijk, zoals het uiten van emoties. Jongeren met een LVB kunnen moeilijk tussen de regels door lezen en gecommuniceerde boodschappen kunnen anders begrepen of bedoeld worden. Dit kan tot misverstanden leiden en vergroot de kans op conflicten.

BrainBlocks ontwikkelt uiteindelijk een specifiek beeld en taal horende bij een specifiek kind. Deze methode bestaat uit visueel materiaal die de extra ondersteuning biedt in de communicatie, daar waar het voor iemand met een LVB (en autisme) moeilijk is.

Vanuit het literatuuronderzoek en het interview kan er geconcludeerd worden dat BrainBlocks een bijdrage levert aan de ontwikkeling van communicatie- en reflectievaardigheden. Daarnaast blijkt uit het interview dat een beperking in deze vaardigheden geen obstakel vormen in de behandeling met BrainBlocks en is het ook voor jongeren met een LVB mogelijk maakt om te werken met BrainBlocks.

De methode BrainBlocks versterkt de communicatievaardigheden. Zo wordt het voor de desbetreffende jongere makkelijker om zichzelf te uiten.

Volgens de ontwikkelaar van Brainblocks wordt dankzij de methode inzicht gecreëerd over het eigen denken, een stukje bewustwording. Bewustwording is nodig om te komen tot gedragsverandering en mogelijk ook het vermogen tot conflicthantering.

De stelling dat het aantal conflicten zou moeten afnemen door een ontwikkeling in het zelfbeeld, is getoetst in het observatieonderzoek. Uit de observaties blijkt dat een interventie gericht op de ontwikkeling van een goed zelfbeeld het aantal conflicten reduceert. Daar waar het aantal conflicten voor de interventie 16 was, is het aantal na de interventie 11. Een daling van 32%.

Vanuit het observatieonderzoek en het literatuuronderzoek kan er met enige voorzichtigheid geconcludeerd worden dat BrainBlocks een methode is, die geschikt is om met de LVB jongeren (zonder autisme) binnen behandelgroep te doen. De vaardigheden zorgen voor geen beperking in de uitvoering van BrainBlocks en praktijkonderzoek toont aan dat een goed ontwikkeld zelfbeeld bijdraagt aan het reduceren van conflicten.

Kijkende naar de inhoud van de methode, worden er verschillende thema's besproken die passen bij autisme. Zie hoofdstuk 2.2.2. figuur 2. Uit literatuuronderzoek blijkt dat deze thema's veel overeenkomsten hebben met de beperkingen horende bij LVB. In eerste instantie kon er gezegd worden dat deze methode ook geschikt is voor jongeren met een LVB. Echter het interview met de bedenker en ontwikkelaar van BrainBlocks wijst uit dat de overeenkomsten niet met elkaar te vergelijken zijn. Volgens de ontwikkelaar van BrainBlocks helpt een visueel hulpmiddel bij veel verschillende stoornissen. Alleen is BrainBlocks gemaakt voor kinderen met autisme en wordt in de praktijk ervaren dat kinderen met autisme zich sterk herkennen in de methode. Deze herkenning is belangrijk in de behandeling. Op deze manier is de kans groter dat ze het geleerde integreren en daarmee leren te communiceren. Er kan daarom geconcludeerd worden dat ondanks de overeenkomsten qua problematiek, dit nog niet volledig de methode BrainBlocks is. BrainBlocks is meer dan de handleiding waarin thema's horende bij de problematiek besproken worden. Er is een mogelijkheid om enkele thema's uit de methode te gebruiken bij jongeren met een LVB zonder autisme, maar dit is niet het volledige pakket en daarbij niet onderbouwd, zo spreekt de ontwikkelaar van BrainBlocks.

Daarnaast blijkt uit praktijkonderzoek dat het belangrijk is om te werken met EBL. EBL gaat over interactiestructuren, ik-ander begrijpen. EBL gebruikt lichaamstaal als instrument om jongeren te helpen zichzelf, de ander en hun omgeving beter te begrijpen. Een jongere moet de juiste interactiestructuur beheersen wil hij kunnen werken met BrainBlocks. Een goede interactiestructuur voor BrainBlocks is wanneer jongeren een 'ik-ander' structuur hebben ontwikkeld.

Het doel van dit onderzoek was om vast te stellen of BrainBlocks geschikt is, of aangepast kon worden aan jeugdigen met een LVB zonder autisme. BrainBlocks is een mooie methode die mensen met autisme inzicht geeft in hun eigen problematiek. De methode reikt hen handvatten aan om zich verder te ontwikkelen in hun communicatie- en reflectievaardigheden en ontwikkelt daarnaast een goed zelfbeeld. Deze ontwikkelingen dragen bij aan hun vermogen tot conflicthantering.

Echter kan er met enige voorzichtigheid geconcludeerd worden dat de methode BrainBlocks niet toegepast kan worden op jongeren met een LVB zonder autisme. Er zijn veel overeenkomsten tussen behandelde thema's binnen BrainBlocks en de typerende kenmerken bij jongeren met een LVB. Ook een beperking in vaardigheden zoals het abstractievermogen en reflectie- en

communicatievaardigheden zijn geen probleem in de behandeling met BrainBlocks. Het is juist een methode die deze vaardigheden ondersteunt in de ontwikkeling. Toch is deze methode niet ontwikkeld voor jongeren met een LVB zonder autisme. Het visueel materiaal dat gebruikt wordt, is speciaal ontwikkeld voor jongeren met autisme. Zij herkennen zich hierin met als gevolg dat de kans groter is dat ze het geleerde kunnen integreren in het dagelijkse leven en zo het vermogen kunnen ontwikkelen tot conflicthantering.

Door dit gegeven kom ik tot de volgende aanbevelingen.

4.3. Aanbevelingen

1. Een eerste aanbeveling betreft of de methode BrainBlocks aanbevolen wordt binnen de context op Gastenhof. BrainBlocks is een mooie methode en ondersteunt datgene wat belangrijk is in de ontwikkeling van de jeugdigen. Binnen Gastenhof is er een behandelgroep gericht op jeugdigen met autisme. Voor deze groep zou ik deze methode aanbevelen omdat de methode speciaal voor deze doelgroep gemaakt is. Voor de jeugdigen met een LVB zonder autisme niet.

Maar uit praktijkonderzoek is gebleken dat er behoefte is voor een interventie/psycho-educatie die de ontwikkeling van het zelfbeeld stimuleert. Tijdens de uitvoering van de interventie is naar voren gekomen dat 2 van de 4 jeugdigen niet op de hoogte was van hun problematiek. Zij wisten niet wat dit betekende en welke gevolgen dit voor ze heeft. 1 van de 4 ontkende zelf zijn eigen problematiek. Dit gegeven toont het belang aan van een psycho-educatie/interventie die geschikt is voor jeugdigen met een LVB zodat ook zij zich verder kunnen ontwikkelen in hun zelfbeeld met als gevolg een ontwikkeling in het vermogen tot conflicthantering. Tot op heden wordt hier binnen de behandelgroep weinig aandacht aan geschonken en komt het alleen bij enkele jeugdigen ter sprake tijdens een individueel ontwikkelingsplan gesprek. Echter is dit oppervlakkig en minimaal.

2. Een tweede aanbeveling zou zijn om te onderzoeken in hoeverre het visueel materiaal van BrainBlocks herkenbaar is voor jongeren met een LVB zonder autisme. Volgens de ontwikkelaar van BrainBlocks herkennen jongeren met autisme zich in het visueel materiaal van BrainBlocks. Op deze manier is het voor hen mogelijk om te komen tot één taal en één beeld om vervolgens datgene wat ze geleerd hebben toe te passen in het dagelijkse leven en zij zich op die manier kunnen uiten dat het voor de ander duidelijk is en de ander hierop juist kan inspelen. BrainBlocks is ontwikkeld voor mensen met autisme maar is het niet duidelijk in hoeverre jongeren met een LVB zich in het visueel materiaal herkennen. Het sluit in ieder geval niet uit dat het niet toegepast kan worden, maar vraagt om verder onderzoek. Dit onderzoek moet gedaan worden door professionals die bevoegd zijn om BrainBlocks te kunnen toepassen. Zij zijn geschoold en getraind en kunnen aan de hand van die kennis conclusies trekken of jongeren met een LVB zonder autisme zich herkennen in het materiaal of niet.

3. Een derde aanbeveling zou dan zijn om te onderzoeken welk visueel middel passend is binnen het LVB kader. Literatuur toont aan dat een visueel hulpmiddel jongeren met een LVB extra ondersteuning geeft om dingen te begrijpen of om zich te kunnen uiten. Echter blijft de vraag of je met blokjes en rondjes moet werken en of het brein zo onderscheidend neergezet moet worden, zoals bij BrainBlocks het geval is. Literatuuronderzoek toont aan dat er veel overeenkomsten zijn tussen LVB jongeren en de thema's die mogelijk ingezet kunnen worden bij BrainBlocks. BrainBlocks kan hierbij dus wel als uitgangspunt genomen worden. Enkele overeenkomsten tussen typerende kenmerken LVB en behandelde thema's binnen BrainBlocks zijn bijvoorbeeld: trage informatieverwerkingstijd, integreren van informatie, beperking sociale informatieverwerking en moeite met het uiten en herkennen van emoties. Maar er ontbreken ook een paar typerende kenmerken voor LVB die niet voorkomen binnen BrainBlocks. Een aanpassing van de methode zou dan zijn een toevoeging van aspecten zoals bijvoorbeeld: beperkte reflectievaardigheden, externe attributie, impulsiviteit, en moeite met oorzaak- en gevolg denken.

Hoofdstuk 5 - Evaluatie

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Koraalgroep-Gastenhof in samenwerking met Fontys Hogeschool Pedagogiek. Het CPI (Centrum Pedagogische Innovatie) Gastenhof waarin studenten onderzoek doen, richt zich op pedagogische innovatie in het gebruik van online en beeldende communicatie in de behandeling van jeugdigen van 4-21 jaar met een licht verstandelijke beperking en gedragsproblematiek.

Het doel van dit onderzoek was het vaststellen of BrainBlocks geschikt is voor, of aangepast kan worden aan jeugdigen met een LVB (zonder autisme), zodat deze jeugdigen zichzelf kunnen ontwikkelen in hun zelfreflectie en communicatievaardigheden, waardoor het aantal conflicten onderling en/of individueel afneemt.

Er is voor deze doelstelling gekozen omdat er vanuit Gastenhof vraag is naar meer kennis rondom de methode BrainBlocks in de praktijk. Binnen de behandelgroep in Venlo wordt hier niet mee gewerkt omdat deze behandelgroep geen ASS behandelgroep is. Echter uit praktijkonderzoek werd opgemerkt dat enkele jeugdigen geen duidelijk beeld hebben van hun eigen problematiek. Deze onduidelijkheid leidt tot conflicten onderling en/of individueel. Daarnaast heeft deze doelgroep ook een beperking in sociale interacties en in communicatie. Daarbij zijn ze beperkt in de ontwikkeling van zelfreflectie- en communicatievaardigheden. BrainBlocks kan mogelijk een bijdrage leveren aan de ontwikkeling zodat ook de jongeren met een LVB zich minder snel zullen overschatten, een positief zelfbeeld ontwikkelen, gevolgen gaan overzien en hun eigen verantwoordelijkheden op zich kunnen nemen met als doel de zelfredzaamheid te vergroten.

Terugkijkend op het onderzoek kan gezegd worden dat het doel gedeeltelijk behaald is. Aan de hand van het onderzoek is vast te stellen dat BrainBlocks momenteel niet inzet kan worden voor jongeren met een LVB zonder autisme omdat deze methode niet voor deze doelgroep gemaakt is. Het doel van dit onderzoek is tot zo ver gehaald, maar er kan met een kritische blik naar dit antwoord gekeken worden.

Ik sta volledig achter mijn onderzoek en ik ben trots op het resultaat. Ik heb de juiste stappen gezet in mijn onderzoek om antwoord te geven op mijn deelvragen. Echter had ik het onderzoek graag verder willen uitbreiden dan dat nu gedaan is zodat ik ook aan kon geven welke aanpassingen gedaan moesten worden wil BrainBlocks aansluiten op jeugdigen met LVB zonder autisme.

Een van de knelpunten binnen het onderzoek was voornamelijk dat BrainBlocks minimaal toegepast wordt binnen Gastenhof. Enkele personeelsleden hebben de bevoegdheid om BrainBlocks toe te passen, maar Gastenhof maakt hier niet optimaal gebruik van. Het was hierdoor niet mogelijk om BrainBlock sessies te observeren. Dit heb ik opgelost door de bedenker en ontwikkelaar van BrainBlocks te interviewen om zo alsnog een beeld te vormen van hoe BrainBlocks ingezet wordt. Aan de hand van het interview heb ik enkele praktische vragen beantwoord gekregen die van belang waren in mijn onderzoek.

Dat BrainBlocks minimaal ingezet wordt binnen Gastenhof en door het kort tijdsbestek, maakte het daarnaast ook niet voor mij mogelijk om BrainBlocks door een bevoegd personeelslid toe te passen op jeugdigen met een LVB zonder autisme. Graag had ik deze interventie willen inzetten om te observeren of jeugdigen met een LVB enige herkenning ervaarden met de methode BrainBlocks. Op die manier had ik concreter aanbevelingen kunnen schrijven.

Het onderzoek is betrouwbaar, maar kleinschalig. De resultaten zijn bescheiden en komen voort uit een onderzoek haalbaar binnen een klein tijdsbestek. De conclusies zijn daarom alleen verbonden voor deze kleine context. Er worden daarom geen algemeen geldende uitspraken gedaan over de geschiktheid van BrainBlocks en over conflictreductie.

Literatuurlijst

- American Psychiatric association, (2014). *Handboek voor de classificatie van psychische stoornissen DSM-5*. Uitgeverij Boom
- Aronson, E., Wilson, T., Akert, R., (2011). *Sociale psychologie*. Uitgeverij Pearson Benelux
- Beer, de Y, (2012). *De kleine gids mensen met een licht verstandelijke beperking 2012*. Uitgeverij Kluwer
- Besten den, C., Vulpen van A., (2009). *Begeleid ontdekkend leren: het Eigen Initiatiefmodel in zes stappen*. M.m.v. Johan Timmer en Ans Santegoets, PM professioneel
- Bil de, P., (2004). *Observeren, registreren, rapporteren en interpreteren*, Uitgeverij Nelissen. Soest.
- Blake, S. C., Hamrin, V., (2007). *Current approaches to the Assessment and Management of Anger and Aggression in Youth: A Review*. Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing. geraadpleegd op 16 februari 2015 <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1744-6171.2007.00102.x/full>
- Brugman, D., van den Bos, J.K., (2007). *De effecten van herstelopvoeding op morele ontwikkeling bij delinquenten jongens in een justitiële jeugdinrichting*. Universiteit Utrecht, afdeling ontwikkelingspsychologie
- Brysaert, M. (2009). *Psychologie*. Uitgeverij Academia Press
- Equip, (2010). *Handleiding Equip- Morele keuze bijeenkomst, Gastenhof*. Geraadpleegd op 11-02-2015
- Feldman S. (2010). *Ontwikkelingspsychologie 4^e editie*, Pearson
- Gastenhof (2014). *Intranet Koraalgroep, lekker in je vel schema*. Geraadpleegd op 16 februari 2015
- Gastenhof (2014). *Wat doet Gastenhof*. <http://www.gastenhof.nl/Default.aspx?MenuItemID=09b5112f-f28e-4a33-b85d-6c1d5d46db7f>. Geraadpleegd op 28 oktober 2014
- Geerts, W., & van Kralingen, R., (2011). *Handboek voor leraren, Gespreksanalyse aan de hand van het TOPOI model*. Uitgeverij Coutinho. http://www.coutinho.nl/fileadmin/documenten/handboekleraren/Aanvullend_Gespreksanalyse_TOPOI.pdf
- Gezondheidsnet, (2014). *Cognitief, wat betekent dat? Cognitieve vaardigheden en stoornissen*. Gezondheidsnet, nummer 1 in gezondheid. Geraadpleegd op 11 februari 2015. <http://www.gezondheidsnet.nl/hersenen-en-geheugen/cognitief-wat-betekent-dat>
- Groen, M., (2011). *Reflecteren: de basis, op weg naar bewust en bekwaam handelen*. Uitgeverij Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten
- Hazelhof, T., Heck, K., Bruggeman, G., (2011). *Een gewaarschuwd telt voor twee, een nieuwe kijk op omgaan met agressie*. Denkbeeld augustus. Geraadpleegd op 11 februari 2015. http://up3xt5ae3w.search.serialssolutions.com/?ctx_ver=Z39.88-2004&ctx_enc=info%3Aofi%2Fenc%3AUTF-

[8&rft_id=info:sid/summon.serialssolutions.com&rft_val_fmt=info:ofi/fmt:kev:mtx:journal&rft.genre=article&rft.atitle=Een+gewaarschuwd+verzorgende+telt+voor+ twee&rft.jtitle=Denkbeeld&rft.au=Hazelhof%2C+Theo&rft.au=Heck%2C+Kathelijn&rft.au=Bruggeman%2C+Gideon&rft.date=2011-08-01&rft.pub=Bohn+Stafleu+van+Loghum&rft.issn=0926-7182&rft.eissn=1876-5653&rft.volume=23&rft.issue=4&rft.spage=8&rft.epage=11&rft_id=info:doi/10.1007%2Fs12428-011-0047-0&rft.externalDBID=n%2Fa&rft.externalDocID=2011_12428_23_4_47¶mdict=en-US](http://www.summon.serialssolutions.com&rft_val_fmt=info:ofi/fmt:kev:mtx:journal&rft.genre=article&rft.atitle=Een+gewaarschuwd+verzorgende+telt+voor+ twee&rft.jtitle=Denkbeeld&rft.au=Hazelhof%2C+Theo&rft.au=Heck%2C+Kathelijn&rft.au=Bruggeman%2C+Gideon&rft.date=2011-08-01&rft.pub=Bohn+Stafleu+van+Loghum&rft.issn=0926-7182&rft.eissn=1876-5653&rft.volume=23&rft.issue=4&rft.spage=8&rft.epage=11&rft_id=info:doi/10.1007%2Fs12428-011-0047-0&rft.externalDBID=n%2Fa&rft.externalDocID=2011_12428_23_4_47¶mdict=en-US)

Heerink, M., Pinkster, S. & Bratti- van der Werf, M. (2009). *Onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: Pearson Benelux

Hoek, P., Hensen, E., Wils, M., Eijssendoorn, A., Post, T., Langbroek, M., Bellemans, T., (2014). *Psychomotorische therapie ter vermindering van agressie regulatieproblematiek bij jongeren van 12 tot 18 jaar oud met een licht verstandelijke beperking*. FVB. Geraadpleegd op 20 maart, 2015. http://www.vaktherapie.nl/userfiles/files/Producten/2014-09-02_PMT_met_jongeren_LVB_agressieregulatie.pdf

Hoeksme, K., Werf van der, S.(2010). *Sociologie voor de praktijk, een inleiding*. Uitgeverij Coutinho

Hoof, van L., Vries, de M., (2011). *Als opvoeden niet vanzelf gaat, orthopedagogiek in de praktijk*. Uitgeverij: ThiemeMeulenhoff

Migchelbrink, F. (2014). *Handboek praktijkgericht onderzoek zorg, welzijn, wonen en werken*. Amsterdam: Uitgeverij SWP

Neijmeijer, L., Moerdijk, L., Veneberg, G., Muuse, C., (2010). *Licht verstandelijk gehandicapten in de GGZ, een verkennend onderzoek*. Trimbo's instituut Utrecht. Geraadpleegd op 2 januari 2015, <http://www.trimbos.nl/webwinkel/productoverzicht-webwinkel/psychische-gezondheid/af/~media/files/inkijkexemplaren/af1005%20licht%20verstandelijk%20gehandicapten%20in%20de%20ggz%20compleet.ashx>

Overveld van, K., Louwe, J, (2007). *Meer grip op agressie in het primair onderwijs*. SDU uitgevers. Geraadpleegd op 20 maart 2015. <http://www.van-osch.com/greenberg.pdf>

Rijdt, de, C., (2007). *Werken met visualisaties*. Uitgeverij: Garant, geraadpleegd op 25-2-2015. <http://www.werkenmetvisualisaties.be/gebruikvanvisualisaties.html>

Saunders, M., Philip, L., Thornhill, A. (2008). *Methoden en technieken van onderzoek*. Amsterdam: Pearson Education Benelux

Sentener, E, (2008). *Agressie en GGZ, onvermijdelijk onafscheidelijk?* Kind en adolescentie praktijk. Geraadpleegd op 20 maart 2015. <http://link.springer.com/article/10.1007/BF03076662>

Spelbos, P., (2002). *Grip op je agressie krijgen*. IDEE psychologisch bureau. Geraadpleegd op 20 maart 2015, http://www.idee-pmc.nl/agressie/agressie_zelfhulp.html

Stoeten, A., (2011). *Multidimensionele familietherapie bij jongeren met een licht verstandelijke beperking*. Pedagogische en Onderwijskundige wetenschappen Universiteit van Amsterdam. Geraadpleegd op 23 december 2014 <http://www.mdft.nl/include/downloadFile.asp?id=153>.

Tilburg, van E. (2004). *Agressie praktijkboek voor hulpverleners, begeleiders en leerkrachten*. Uitgeverij Garant

Trajectum, (2015). *Werkboek voor deelnemers, weet wat je kan. In gesprek over LVB*. Geraadpleegd op 11 februari 2015. <http://www.trajectum.info/wp-content/uploads/2015/02/WEET-WAT-JE-KAN-Werkboek-voor-deelnemers-LR.pdf>

VandenBroeck, (2012). *De blik van de Yeti, Over het opvoeden van jonge kinderen tot zelfbewustzijn en verbondenheid*. Uitgeverij SWP

Ven, van de. S (2013). *Brainblocks, wat is het?* <http://www.brainblocks.com/nl/wat-het/wat-het/>. Geraadpleegd op 28 oktober 2014

Ven, van de S., Magge, S. (2013). *BrainBlocks handleiding. Autisme één beeld één taal*.

Verhave, M., (2013). *Kenmerken van een jeugdige met een LVB*, Kenniscentrum-KJP. Geraadpleegd op 30 december 2014. <http://www.kenniscentrum-kjp.nl/Professionals/Verstandelijk-beperkten/Inleiding-15/Kenmerken>

Verhave, M., (2013). *LVB met gedragsproblematiek*, Kenniscentrum-KJP. Geraadpleegd op 16 februari 2015. <http://www.kenniscentrum-kjp.nl/Professionals/Verstandelijk-beperkten/Inleiding-15/Klinisch-beeld/LVB-met-verschillende-problematieken>

Verhoeven, N., (2011). *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs*. Boom Lemma uitgevers

Zachte, S (2012). *Stoute kinderen, de ontwikkeling van het geweten*, Kiind. Geraadpleegd op 23 januari 2015. <http://kiind.nl/articles/445/Stoutekinderen.html>

Zoon, M, (2012). *Kenmerken en oorzaken van een licht verstandelijke beperking*, Nederlands Jeugd Instituut. Geraadpleegd op 23 December 2014
http://www.nji.nl/nl/LVB_Kenmerken_en_oorzaken.pdf.

Bijlage 1: Lekker-in-je-vel-schema

Fase	Wat doe je en hoe ziet groepsleiding dat aan jouw	Hoe kan groepsleiding helpen?
<u>Fase 0 ;</u> Je bent rustig / vrolijk 		
<u>Fase 1 ;</u> Je bent geïrriteerd 		
<u>Fase 2 ;</u> Je bent boos / kwaad 		
<u>Fase 3 ;</u> Je gaat door het lint / bent echt heel kwaad 		
<u>Fase 4 ;</u> Je bent aan het kalmeren , rustig 		

2 LVB in het dagelijks leven

Wat betekent LVB?

LVB is de afkorting van
Lichte Verstandelijke Beperking.

LVB is een woord uit de hulpverlening.

LVB komt vooral op school naar voren.
Daar wordt het moeilijk leren genoemd.
Maar LVB werkt ook door in het dagelijks leven.

Ieder mens heeft wel een beperking

Een beperking hebben houdt in:
Je kan iets niet goed, wat de meeste mensen wel goed kunnen.
En dat maakt je leven wat lastiger.

Ieder mens heeft wel iets wat hij niet goed kan.
Dus ieder mens heeft wel een beperking.
Maar niet alle beperkingen zijn even lastig.

Een beperking vraagt aandacht, en hulp

Iedere beperking vraagt om aandacht.
Aandacht van jezelf en van anderen.
Vaak vraagt een beperking ook om hulp.

Voorbeelden:

Wie niet goed kan zien zoekt een hulpmiddel: een bril.
Wie niet handig is schakelt een handige klusser in.

Wat merk je van LVB in het dagelijks leven?

Veel mensen met een LVB vinden wat in deze lijst staat lastig.
Maar niet iedereen zal alle punten herkennen.

- o Veel **onthouden**.
- o De **aandacht** lang ergens bij houden.
- o **Rekenen met grote bedragen**.
Belasting, huurtoeslag, ziektekosten.
Uitkomen met geld.
- o **Ingewikkelde taal begrijpen**.
Arbeidscontract, verzekering, belasting.
Gesprek met werkgever of dokter.
- o **Veel informatie uitzoeken**.
Veel lezen, alles vergelijken en het belangrijkste er uit halen.
- o **Plannen maken voor langere tijd**.
- o **Problemen oplossen**.
- o **Je goed uiten met woorden**.
Gevoelens onder woorden brengen.
Duidelijk een mening geven.
- o **Moeilijke gesprekken voeren**.
Onderhandelen, mensen overtuigen, ruzie oplossen.
- o **Rustig blijven bij problemen**.
Even wachten met reageren.
De baas blijven over gevoelens.
- o **Gevolgen overzien van wat je doet**.
- o **Er op vertrouwen dat je iets kunt**.
- o **Bedoelingen van anderen door hebben**.

Bijlage 3: Interview vragen Stephan van de Ven

Hoofdthema

Het gebruik van de methode Brain Blocks

Subthema's

1. Het gebruik van Brainblocks bij jeugdigen met een lvb
2. De visie en kenmerken over de communicatie bij het gebruik van Brain Blocks
3. Welke randvoorwaarden heeft Brain Blocks om het te kunnen gebruiken

Vragen bij de subthema's

Vragen bij subthema 1:

1. Jongeren met een lvb hebben een beperking in hun reflectievermogen, hoe wordt hiermee omgegaan met Brainblocks?
2. Tussen jeugdigen met een lvb en autisme zijn meerdere overeenkomsten, bijvoorbeeld tijd om informatie te verwerken. Vindt u zelf dat deze overeenkomsten tussen ASS en lvb te vergelijken zijn?
3. Brainblocks doet beroep op het abstractievermogen van jeugdigen. Praten in blokjes is vrij lastig voor jeugdigen met een lvb en ASS, hoe wordt hier mee omgegaan?
4. Is de methode Brain Blocks geschikt om jongeren met een ASS en lvb te helpen beter te communiceren, (zelf)-inzicht te creëren en de sociale interactie te verbeteren?
Hoe speelt dit voor jeugdigen zonder ASS met alleen een lvb?
5. Ik doe onderzoek of de methode Brain Blocks aangepast kan worden zodat het toepasbaar is voor jeugdigen met een lvb zonder autisme, hoe denkt u zelf hier over?

Vragen bij subthema 2:

1. Past Brain Blocks bij de doelgroep lvb, met het oog op de taalontwikkeling?
2. Brain Blocks wordt vooral gebruikt in een-op-een situaties. Is het volgens u ook mogelijk om dit in een groepsvariant te gebruiken?
3. Is er vanuit de praktijk bewezen dat Brain Blocks een bijdrage levert aan de communicatie en reflectievaardigheden?

Vragen bij subthema 3:

1. Is er een bepaalde tijdsduur aan een sessie verbonden?
2. In de uitgangspunten van Brain Blocks wordt er gesproken van een beeld een taal, is dit ook bruikbaar binnen de groep (met meerdere jeugdigen), gezien het een-op-een gebruik van de methode binnen Gastenhof?
3. Is er een bepaalde intelligentie vereist bij cliënten om de methode Brain Blocks te kunnen inzetten?
4. Gezien de lvb van de jeugdigen bij Gastenhof is het van belang dat aangeleerde vaardigheden herhaald worden, hoe wordt hier met Brain Blocks op ingespeeld?

Bijlage 4- Observatie instrument

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	
2.	Beperkt inlevingsvermogen	
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	
5.	Beperking in emotieherkenning	
6.	Externe attributie	
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	
9.	Moeite met stress en veranderingen	

Figuur A: Oorzaken conflicten (Bron: figuur 5; literatuuronderzoek)

Bijlage 5

Interview

Bijlage 6 – Uitkomsten observatie onderzoek 1

Dinsdag 3 maart, 2015

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	
2.	Beperkt inlevingsvermogen	
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	
5.	Beperking in emotieherkenning	
6.	Externe attributie	19.30 uur (D): Heeft aan niet lekker in haar vel te zitten. Aat gedurende de dag zelfbepalend gedrag zien. Wil ook niet met ouders bellen. Haar weekenden thuis gaan niet goed. D. kan benoemen doordat ze weet dat haar zelfbepalend gedrag uiteindelijk geaccepteerd wordt. Haar eigen leerdoel benoemd, maar is daarna boos en wil haar eigen aandeel in de situatie niet inzien. Legt de schuld buiten zichzelf.
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	16.00 uur (E): Geeft geld aan een gg van de buurgroep. Wordt hierop aangesproken.
9.	Moeite met stress en veranderingen	17.00 uur (A): Heeft de afspraak met douchen zich te laten controleren. Omdat hij zich de laatste tijd goed douchet, mag hij zich douchen zonder controle (voornamelijk in weekend). Nu weigerde hij zich te douchen met controle en liet hierdoor zelfbepalend gedrag zien.

Figuur A: Oorzaken conflicten

Woensdag 4 maart, 2015

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	
2.	Beperkt inlevingsvermogen	20.00 (B): Is 's avonds brood aan het smeren samen met een groepsgenoot. Smeert de smeerkaas op zijn brood. Denkt hierbij niet aan andere en smeert royaal zijn brood. Wil niet luisteren wanneer groepsgenoot hem hierop aanspreekt.
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	

4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	
5.	Beperking in emotieherkenning	17.00 (D): Gedurende de dag erg wisselende gevoelens. Wil geef afspraken maken en wanneer ze aandacht krijgt, neemt ze een negatieve houding aan. Is zelfbepalend en doet negatieve uitspraken over haar leven. Kan niet omgaan met haar emoties.
6.	Externe attributie	
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	16.30 (B): Is erg druk en zelfbepalend. Laat zich hier niet in sturen. Reageert impulsief op reacties en zoekt zo voortdurend de grens op. 20.45 (F): Helpt groepsleiding bij het vinden van een groepsgeenoot die weggelopen is. Ze weet wie het is. Wanneer ze antwoord krijgt via de whatsapp roept ze dit impulsief naar groepsleiding waardoor een groepsgeenoot op de hoogte is dat F. groepsleiding helpt. Dit leidt tot een conflict. 20.00 (G): Raakt in een conflict met een groepsgeenoot. Vraagt hulp, maar blijft voortdurend reageren op de groepsgeenoot.
9.	Moeite met stress en veranderingen	19.00 uur (A): Wil zich niet douche met controle. Blijft voortdurend vragen waarom hij nu wel controle nodig heeft. Kan het antwoord niet accepteren.

Figuur A: Oorzaken conflicten

Zondag 8 maart, 2015

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	
2.	Beperkt inlevingsvermogen	
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	
5.	Beperking in emotieherkenning	
6.	Externe attributie	
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	12.00 (F): Is op het binnenterrein en rent weg. Blijft tot de volgende dag weg. 12.00 (C): Is op het binnenterrein en rent weg. Blijft

		tot de volgende dag weg.
9.	Moeite met stress en veranderingen	

Figuur A: Oorzaken conflicten

Maandag 9 maart, 2015

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	15.30 (B): Vraagt om zijn tablet maar krijgt deze niet omdat in de afsprakenlijst staat dat hij deze pas na het eten krijgt. Zelf zegt hij dat hij dit wel altijd krijgt. Deze onduidelijkheid zorgt voor een conflict.
2.	Beperkt inlevingsvermogen	
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	
5.	Beperking in emotieherkenning	
6.	Externe attributie	
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	
9.	Moeite met stress en veranderingen	

Figuur A: Oorzaken conflicten

Dinsdag 10 maart, 2015

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	15.30 (H). Is haar fietsensleutel kwijt. Deze moet ze zoeken van groepsleiding. Ze heeft hier geen zin in, en reageert boos.
2.	Beperkt inlevingsvermogen	
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	15.30 (D.): Heeft de afspraak elke dag een dagprogramma te maken. Hij begrijpt niet waarom hij dit moet doen en weigert het schema in te vullen. Na herhaling van uitleg, komt hij tot een goede afspraak. 17.00 (A): Een vriendje komt een half uur voor rustmoment vragen om te spelen. A. wil graag spelen maar helaas is hier geen tijd voor. Is vervolgens boos en begrijpt het niet.

4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	20.00 (F); een groepsgeenoot is boos op haar. F. probeert dit op te lossen maar weet de grens niet wanneer deze wordt aangegeven door de ander. Dit leidt tot een conflict.
5.	Beperking in emotieherkenning	
6.	Externe attributie	
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	15.00 uur (F): Belt met haar moeder en loopt naar buiten. Groepsleiding spreekt haar hierop aan, maar F. wil niet luisteren. Is vervolgens erg zelfbepalend en verbaal agressief. 20.00 (C): Komt boos naar beneden en begint te schreeuwen tegen een groepsgeenoot. De aanleiding is voor groepsleiding onbekend. Dit leidt tot een conflict.
9.	Moeite met stress en veranderingen	17.15 uur (A): Heeft de afspraak met douchen zich te laten controleren. Omdat hij zich de laatste tijd goed douchet, mag hij zich douchen zonder controle (voornamelijk in weekend). Nu weigerde hij zich te douchen met controle en liet hierdoor zelfbepalend gedrag zien.

Figuur A: Oorzaken conflicten

Donderdag 12 maart, 2015

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	
2.	Beperkt inlevingsvermogen	
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	17.00 (A): Wil de tv-kabel tijdens rustmoment. Het douchen zorgt de regelmatig in het rustmoment voor conflicten. De tv-kabel zorgt voor afleiding. Deze geweigerd. A. begrijpt dit niet, wil niet luisteren en laat zelfbepalend gedrag zien. 20.00 (A): Wil de volgende dag met skates naar school. In verband met de veiligheid in het verkeer, mag hij dit niet. Hij mag ze wel meenemen op de fiets. A. wil niet luisteren en is boos.
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	17.00 (A): Wil de tv-kabel tijdens rustmoment. Het douchen zorgt de regelmatig in het rustmoment voor conflicten. De tv-kabel zorgt voor afleiding. Deze geweigerd. A. begrijpt dit niet, wil niet luisteren en laat zelfbepalend gedrag zien.

5.	Beperking in emotieherkenning	
6.	Externe attributie	
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	17.15 (G): Pakt het avondeten met de handen bij gebrek aan een vork. Wordt hierop aangesproken maar kan zijn eigen aandeel in de situatie niet zien. Wordt naar de gang gestuurd. 17.45 (B): Is aan het spelen met de sleutel en dit maakt veel lawaai. Groepsleiding spreekt hem hier meerdere keren op aan. Weigert te luisteren.
9.	Moeite met stress en veranderingen	

Figuur A: Oorzaken conflicten

Categorie	Oorzaak	Totaal aantal groep 1	Aandeel in het totaal aantal door groep 2
1.	Beperking in communicatievaardigheden	2	1
2.	Beperkt inlevingsvermogen	1	1
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	4	4
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	2	1
5.	Beperking in emotieherkenning	1	1
6.	Externe attributie	1	1
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	-	
8.	Impulsiviteit	10	4
9.	Moeite met stress en veranderingen	3	3

Bijlage 7- Uitkomsten observatie onderzoek 2

Maandag 30 maart, 2015

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	
2.	Beperkt inlevingsvermogen	
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	19.00 uur, cliënt A: Cliënt C maakte een grapje over zijn slaapkamer. Cliënt A begreep niet dat dit een grapje was en reageerde fel terug. Heeft geen strategieën gehanteerd.
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	
5.	Beperking in emotieherkenning	
6.	Externe attributie	
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	18.00 uur, cliënt A + B: Zijn boven aan het stoeien. Ze worden hierop aangesproken maar er wordt niet naar geluisterd. Beide een waarschuwing gegeven maar deze werd niet gehoord. Vervolgens consequentie uitgesproken. Deze situatie heb ik met beide cliënten nabesproken. Hierin nogmaals de strategieën benoemd. Cliënt A stond open voor deze evaluatie. Cliënt B bleef bij zijn standpunt. 19.00 uur, cliënt A + C: Cliënt C. had een grapje gemaakt over de slaapkamer van cliënt A. Deze maakte een boze opmerking terug die C niet kon waarderen. Ze heeft toen gekozen om een strategie in te zetten en uit de situatie te stappen door naar haar kamer te gaan. A liep haar achterna en greep naar haar arm. C is toen naar groepsleiding gegaan en heeft om een time-out gevraagd. Haar gecompimenteerd voor deze stap. Er is een conflict vermeden.
9.	Moeite met stress en veranderingen	

Figuur A: Oorzaken conflicten

Dinsdag 31 maart, 2015

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	
2.	Beperkt inlevingsvermogen	15.30 uur, cliënt B is erg aanwezig op de groep. Zoekt veel de grenzen op en laat zich hier moeilijk in sturen. Hij maakt dan een grapje waarvan hij van weet dat cliënt D het geen leuk grapje vindt. Hij blijft voortdurend cliënt D uitdagen. In gesprek gaan

		met B. is niet mogelijk en werken volgens 'het lekker in je vel schema' en strategieën, gaat moeizaam.
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	
5.	Beperking in emotieherkenning	
6.	Externe attributie	
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	20.30 uur, cliënt C: Ze zit op haar kamer en moet huiswerk maken. Zonder afspraak zit er een groepsgeenoot op haar kamer. Wanneer groepsleiding vraagt of deze groepsgeenoot van de kamer af gaat, reageert C meteen boos naar groepsleiding. Ze verheft haar stem en gebruikt scheldwoorden. De groepsgeenoot blijft zitten en weigert vervolgens van de kamer te gaan. C handelde in deze situatie impulsief.
9.	Moeite met stress en veranderingen	15.30 uur, cliënt D: reageert negatief op een grapje van cliënt B. Ze geeft dit op een goede manier aan, maar B blijft uitdagen. D blijft vervolgens reageren ook al biedt groepsleiding een time-out aan.

Figuur A: Oorzaken conflicten

Woensdag 1 april, 2015

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	
2.	Beperkt inlevingsvermogen	
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	15.00 uur, cliënt B: Hij komt terug op de groep en geeft aan dat zijn zus 's middags op bezoek komt en hij met haar mee gaat. Groepsleiding geeft aan dat ze dat even in de agenda moet nakijken. B wordt meteen boos en vind het stom dat hij niet mag gaan. Groepsleiding legt uit dat dit niet gezegd is geworden en dat zij puur alleen in de agenda gaat kijken wat hierin staat. B staat niet meer open voor communicatie. Hij blijft erbij dat hij niet mag gaan van groepsleiding terwijl dit afgesproken is. Groepsleiding krijgt geen ingang in het gesprek om hem uit te leggen wat er mis gaat in deze communicatie. B besluit hierdoor boos naar zijn kamer te gaan en laat nog anderhalf uur lang boos en opstandig gedrag zien. In de tussentijd heeft groepsleiding navraag gedaan of hij mocht gaan (ja), maar ook dit antwoord lijkt hij niet te horen. Ook het aanbieden van zijn strategieën helpt niet.

4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	
5.	Beperking in emotieherkenning	
6.	Externe attributie	
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	
9.	Moeite met stress en veranderingen	

Figuur A: Oorzaken conflicten

dinsdag 7 april, 2015

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	
2.	Beperkt inlevingsvermogen	
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	15.30 uur, cliënt A: Hij komt terug naar de groep en loopt zonder vragen het kantoor op. De afspraak is dat jeugdigen toestemming moeten vragen voordat ze het kantoor op mogen. Groepsleiding spreekt hem hierop aan waarop A boos reageert en zegt niet te begrijpen. Loopt boos naar boven. Vraagt niet om duidelijkheid.
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	
5.	Beperking in emotieherkenning	
6.	Externe attributie	
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	
9.	Moeite met stress en veranderingen	

Figuur A: Oorzaken conflicten

Donderdag 9 maart, 2015

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	16.00 uur, cliënt B: Hij is vandaag druk aanwezig en laat opstandig gedrag zien. Wilt zo ook niet luisteren naar groepsleiding en zoekt de confrontatie elke keer opnieuw op. Daagt hierbij ook groepsgenoten uit totdat hij ruzie heeft met verschillende personen. Hij

		is niet aanspreekbaar. Groepsleiding heeft het vermoeden dat hij vandaag een moeilijke dag heeft omdat een groepsleiding weggaat.
2.	Beperkt inlevingsvermogen	
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	
5.	Beperking in emotieherkenning	
6.	Externe attributie	
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	20.00 uur, cliënt C: Ze komt terug van het sporten en moet dan nog huiswerk maken en haar kamer poetsen. Ze weigert dit en heeft er geen zin in. Loopt hierdoor wat door de groep. Groepsleiding stuurt haar naar boven. Wanneer ze boven zit komt er een groepsgeenoot aangerend en stormt naar haar kamer. Een vriend heeft de hulp van C nodig. C rent naar beneden. Groepsleiding voorziet dat ze gaat weglopen. Er worden nog strategieën aangeboden maar C rent weg en komt twee uur later terug. Groepsleiding gaat met haar in gesprek. Ze begrijpt dat ze een verkeerde keuze heeft gemaakt en dat ze inderdaad eerst tot 10 had moeten tellen om zo tot een betere oplossing te komen.
9.	Moeite met stress en veranderingen	

Figuur A: Oorzaken conflicten

Donderdag 12 maart, 2015

Categorie	Oorzaak	Observatie
1.	Beperking in communicatievaardigheden	
2.	Beperkt inlevingsvermogen	
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	10.00 uur, cliënt B: Hij heeft zijn kamer op zijn poetsdag, niet gepoetst. Deze moest hij daarom vandaag alsnog poetsen. Zoekt dan eerst de grenzen op en wilt deze in eerste instantie niet poetsen. Hij gaat wel naar zijn kamer maar is hier vooral bezig met andere groepsgeenoten. Gaat uiteindelijk toch poetsen en heeft een prima ochtend.
5.	Beperking in emotieherkenning	

6.	Externe attributie	
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	
8.	Impulsiviteit	
9.	Moeite met stress en veranderingen	

Figuur A: Oorzaken conflicten

Na twee weken

Categorie	Oorzaak	Aantal groep 2
1.	Beperking in communicatievaardigheden	1
2.	Beperkt inlevingsvermogen	1
3.	Beperking in het (sociale) informatieverwerkingsvermogen	3
4.	Beperking in het probleemoplossend vermogen	1
5.	Beperking in emotieherkenning	-
6.	Externe attributie	-
7.	Beperking in de gewetensontwikkeling	-
8.	Impulsiviteit	4
9.	Moeite met stress en veranderingen	1